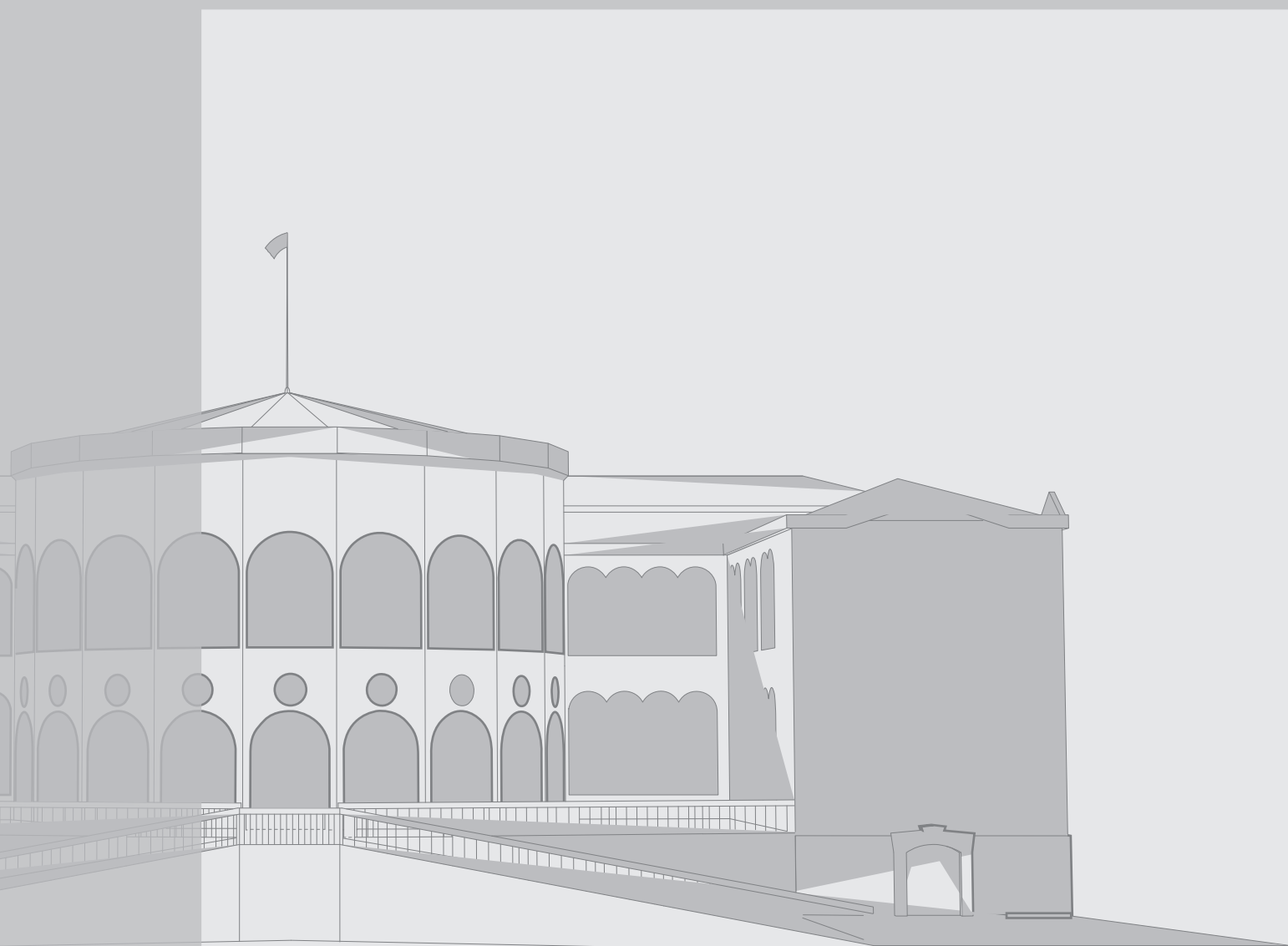

Perspektiv 01/08

Forbud mot kjøp av sex – Erfaringer fra Sverige og Finland

Av Thea Bull Skarstein

Stortingets utredningsseksjon yter faglig bistand til representanter, partigrupper og komiteer i Stortinget basert på spørsmål fra den enkelte oppdragsgiver.

Seksjonen publiserer også egeninitierte notater som gjøres allment tilgjengelig.

Tidligere utgitt:

- 01/05 Ny britisk lov skal beskytte barn mot overgripere de møter på Internett*
- 01/06 De nordiske medlemslandenes parlamenter og EU – om innvirkning på sine regjeringers EU-politikk*
- 02/06 En sammenlignende oversikt over grunnlovsbeskyttelsen av menneskerettigheter i OECD-området*
- 03/06 Arbeidstakers mobilitet under EØS-reglene om fri bevegelse for tjenester*
- 01/07 Pasientmobilitet i EØS*
- 02/07 Hva er Prüm-samarbeidet – og hvordan skiller det seg fra dagens operative politisamarbeid i Europa?*
- 03/07 Flat skatt - Estland*
- 04/07 Delelinjen i Barentshavet – Planlagt samarbeid versus uforutsett konflikt?*

<http://www.stortinget.no/administrasjon/perspektiv.html>

Forbud mot kjøp av sex - Erfaringer fra Sverige og Finland

I juli 2007 sendte Justisdepartementet på høring et forslag om kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester. Departementet foreslår et nytt straffebud i straffeloven 1902 – en ny § 202a. Bestemmelsen har en strafferamme på bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler for kjøp av sex fra voksne. Straffeloven § 203 om kjøp av sex fra personer under 18 år foreslås beholdt. Målsettingen er at det nye straffebudet skal bidra til å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og være med på å forhindre at kvinner og menn drives til prostitusjon eller utsettes for menneskehandel. Justisdepartementet vil fremme et lovforslag for Stortinget våren 2008.

Sverige har hatt et generelt forbud mot kjøp av sex siden 1999. I Finland ble det innført et mer begrenset forbud i 2006. I Finland er det straffbart å kjøpe av sex fra personer som er offer for menneskehandel eller hallikvirksomhet. I dette notatet redegjøres det for situasjonen og debatten om prostitusjon i Norge. Erfaringene med lovgivningen i Sverige og Finland blir beskrevet. Notatets beskrivelser av erfaringene i Sverige er basert på et notat skrevet av rådgiver Sølvi Mathiesen i Stortingets utredningsseksjon. For å få informasjon om erfaringene med lovgivningen i Finland, hadde jeg i november 2007 møter med komitésekretær i den finske Riksdagens justiskomité, Risto Eerola, og med senior kriminalkonstabel John Ahlgren ved politiet i Helsingfors.

I notatet gjennomgår jeg argumenter for og mot kriminalisering av kjøp av sex, og jeg stiller spørsmålet om et forbud mot kjøp av sex vil være effektivt.

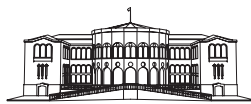
I notatets vedlegg omtales pågående forskningsprosjekter om prostitusjonsmarkedet i Norge (Fafo) og om prostitusjon i Norden (Nordisk institutt for kunnskap om kjønn – NIKK).

Arbeidet med dette notatet ble avsluttet før proposisjonen om kriminalisering av kjøp av sex ble lagt fram.

Thea Bull Skarstein
rådgiver

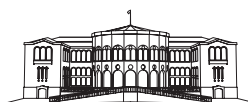
3. april 2008

INNHOLD

1.	BAKGRUNN: UTVIKLINGEN I PROSTITUSJONSMARKEDET I NORGE	2
2.	HVEM ER DE PROSTITUERTE, OG HVEM ER KUNDENE?	4
3.	GJELDENDE RETT	5
4.	DEBATTEN I NORGE	6
5.	FORSLAG OM KRIMINALISERING AV KJØP AV SEKSUELLE TJENESTER I NORGE	7
6.	LOVGIVNINGEN I SVERIGE OG FINLAND	8
6.1	Sverige	9
6.2	Finland	10
7.	ERFARINGER MED FORBUD MOT SEXKJØP I SVERIGE OG FINLAND	12
7.1	Erfaringer i Sverige	12
7.1.1	Vanskeligere for de prostituerte, vanskelig for politiet å håndheve forbudet? Rapport fra norsk arbeidsgruppe	12
7.1.2	Mindre prostitusjon? Ulike svenske undersøkelser	13
7.1.3	Politiet: Forbudet mot kjøp av sex er viktig i kampen mot menneskehandel.....	17
7.1.4	Kriminalstatistikk	18
7.2	Erfaringer i Finland.....	18
8.	BØR KJØP AV SEX KRIMINALISERES?.....	19
8.1	Ulike syn på prostitusjon og hvordan samfunnet bør håndtere den	19
8.2	Argumenter for kriminalisering av kjøp av sex.....	20
8.3	Argumenter mot kriminalisering av kjøp av sex	21
8.4	Kriminalisering kan være et egnet virkemiddel – men ikke alene.....	22
8.5	Er den finske løsningen aktuell?	24
9.	VIL ET FORBUD MOT KJØP AV SEX VÆRE EFFEKTIVT?	25
9.1	Avgrensingsproblemer	25
9.2	Bevisproblemer og muligheter for å omgå forbudet.....	25
9.3	Håndheving	26
9.4	Tiltak for å få prostituerte ut av prostitusjonen	26
10.	KONKLUSJON.....	27
	VEDLEGG: PÅGÅENDE FORSKNINGSPROSJEKTER.....	33
	Fafo: Prostitusjonsmarkedet i Norge	33
	NIKK: Prostitusjon i Norden.....	33

1. BAKGRUNN: UTVIKLINGEN I PROSTITUSJONSMARKEDET I NORGE

Prostitusjonsmarkedet i Norge har forandret seg mye i løpet av de siste årene. Dette er spesielt tydelig i Oslo, som har det største markedet. Tidligere var gatemarkedet dominert av norske, rusavhengige kvinner, og sexsalg var konsentrert til bestemte gater. Utviklingen av et marked dominert av utenlandske prostituerte og mer synlig sexsalg i sentrale byområder har skapt debatt. Pressen har brukt overskrifter som ”Flom av prostituerte til Oslo”,¹ ”Prostituerte herjer fritt”,² ”Vil stoppe horeinvasjonen”,³ ”Ullevål horeby”⁴ og ”Prostituert tok balletak på politiker”.⁵ Mediene har gitt et inntrykk av at gateprostituasjonen har vokst dramatisk og er ute av kontroll.

Pro Sentret⁶ registrerte de første utenlandske kvinnene i gateprostituasjon i 1997. Rundt årtusenskiftet skjedde det en markant endring. Tilstrømmingen av kvinner fra Øst-Europa økte betraktelig og dominikanske kvinner dukket opp i gateprostituasjonen. På innemarkedet har thailandske og dominikanske kvinner vært etablert i lang tid.⁷ Fra sommeren 2004 har nigerianske prostituerte blitt en dominerende gruppe i gateprostituasjonsmarkedet, både i Oslo og i andre større byer i Norge. I 2004 kom over 100 kvinner fra Nigeria til Oslo for å selge sex i løpet av få måneder, og tilstrømmingen av nigerianske prostituerte fortsatte de følgende årene. Det har vært stor offentlig interesse rundt de nigerianske prostituerte. Mye av oppmerksomheten har handlet om hvor de selger sex og på hvilke måter de henvender seg til dem de tror er potensielle kunder. De nigerianske kvinnene regnes for å være spesielt pågående og aggressive i kampen om kundene og dermed mye mer synlige i bybildet enn prostituerte av andre nasjonaliteter. De selger sex ikke bare på ”strøket”, men også utenfor de tradisjonelle prostituasjonsgatene, for eksempel på Karl Johans gate.⁸

Det er vanskelig å fastslå hvor mange som selger sex. Oslo står i en særstilling når det gjelder omfanget av prostituasjon. Pro Sentret anslår at det er ca. 2650 personer som selger sex på landsbasis. Tallet omfatter gateprostituasjon i Oslo, Stavanger og Bergen, og annonsemarkedet i Norge. Pro Sentret sier at gateprostituasjonen i de nevnte byene kan være større, og at det ikke er usannsynlig at det også finnes gateprostituasjon i andre byer. Pro Sentret anslår at nesten 60 prosent av prostituasjonen på landsbasis foregår på innemarkedet.⁹

Pro Sentrets årsrapport for 2006 modifierer inntrykket media har skapt av ”eksplosjon” i prostituasjonsmarkedet. Det har ifølge Pro Sentret vært en svak økning av antall kvinner i

¹ VG 8. juli 2002: ”Flom av prostituerte til Oslo”: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=7837575>

² Nettavisen 26. september 2005: ”Prostituerte herjer fritt”:

<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article463350.ece>

³ Nettavisen 11. mai 2006: ”Vil stoppe horeinvasjonen”: <http://www.nettavisen.no/innenriks/article634930.ece>

⁴ VG 12. juni 2006: ”Ullevål horeby”: <http://www.stoppmenneskehandel.no/pdf/ullevaal.pdf>.

⁵ Nettavisen 19. desember 2007: ”Prostituert tok balletak på politiker”:

<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article1501769.ece>

⁶ Pro Sentret er både hjelpetiltak for prostituerte og nasjonalt kompetansesenter for prostituasjon. Senteret er finansiert av staten og Oslo kommune.

⁷ Norli, Bjørg: *Utenlandsk prostituasjon i Oslo. Pro Sentrets kunnskap og erfaringer*. Oslo, 2006.

<http://www.prosentret.no/images/stories/prostituasjon/utenlandsk%20prostituasjon%20i%20oslo,%202005.pdf>

⁸ Skilbrei, May-Len, Marianne Tveit og Anette Brunovskis: *Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostituasjon i Norge*. Fafo-rapport 525, 2006. <http://www.fafo.no/pub/rapp/525/525.pdf>

⁹ Pro Sentrets årsrapport for 2007. <http://www.prosentret.no/images/stories/aarsrapporter/hele%20rapporten.pdf>

gateprostitusjon, og antallet utenlandske prostituerte har økt betraktelig. Samtidig har antallet norske kvinner i prostitusjonen blitt redusert omtrent tilsvarende. Gateprostitusjonen i de store byene har blitt mer synlig i det offentlige rom.¹⁰ Fra 2006 til 2007 registrerte Pro Sentret en liten økning i antall gateprostituerte. Pro Sentret sier at noe av dette kan skyldes at senteret har hatt en mye større aktivitet i 2007 enn i 2006, og derfor har truffet flere. I 2007 hadde Pro Sentret kontakt med kvinner fra 42 ulike land.¹¹ Den utenlandske prostitusjonen domineres av kvinner fra Øst-Europa og Nigeria. Nigerianske kvinner utgjør den desidert største nasjonalitetsgruppen. Norske kvinner har over flere år blitt utkonkurrert fra gateprostitusjonsmiljøet i Oslo, slik at det er kun et fåtall norske kvinner i gateprostitusjon. Pro Sentret antar at det har vært en reduksjon i antall norske kvinner også på innemarkedet. Organiseringen av prostitusjonen har økt. En betydelig andel av de utenlandske kvinnene er eller har vært utsatt for menneskehandel.¹²

Ifølge Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009) er Norge et attraktivt marked for menneskehandel med prostitusjon som formål. Vi er et rikt land med sterk kjøpekraft, og det er få saker om menneskehandel som har blitt avdekket og ført for retten. Planen viser til at det er vanskelig å skaffe til veie systematisk viten om omfanget, men at det kan synes som om menneskehandel og organisert prostitusjon er økende også i Norge.¹³ Det har også forekommet at mindreårige utenlandske jenter blir tvunget til å selge sex i Norge.¹⁴ I den første menneskehandelssaken som ble behandlet av Høyesterett var ett av ofrene 16 år. Politiet har i tillegg etterforsket andre saker der det har vært mistanke om at barn har vært ofre for menneskehandel.¹⁵

Etter at nabolandene Sverige og Finland har vedtatt strengere lovgivning mot sexkjøp, er det en fare for at menneskehandlere ser på Norge som en "frihavn" hvor det er lett å drive med prostitusjon. En artikkel i Dagbladet 20. april 2007 ("Norge perfekt for sexhandel")¹⁶ illustrerer dette. En estisk statsborger, som er den første som er blitt dømt for menneskehandel i Norge, valgte Norge fordi han mente det var lettest å drive prostitusjonsvirksomhet her. I retten fortalte han om hvordan han drev rekognosering i europeiske land før han valgte Norge. I Norge er prisene de prostituerte kan kreve høye, og uten et tilsvarende forbud mot sexkjøp som i Sverige vurderes trusselen fra myndighetene som mindre. Politiet har hevdet at Norge er blitt et sentrum for menneskehandel i Nord-Europa.¹⁷

¹⁰ Pro Sentrets årsrapport for 2006: <http://prosentret.no/images/stories/aarsrapporter/aarsrapport%202006.pdf>

¹¹ Pro Sentrets årsrapport for 2007, op. cit., s. 11.

¹² Pro Sentrets årsrapport for 2006, op. cit.

¹³ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009).

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2006/Regjeringens-handlingsplan-mot-menneskeh.html?id=457852

¹⁴ Nettavisen 12. desember 2006: "Barn tvinges til sexsalg i Oslo".

<http://www.nettavisen.no/ioslo/article831825.ece>

¹⁵ Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009), op. cit.

¹⁶ Dagbladet 20. april 2007: "Norge perfekt for sexhandel".

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/04/20/498295.html>

¹⁷ Nettavisen 27. november 2007: "Norge senter for menneskehandel".

<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article1463443.ece>

2. HVEM ER DE PROSTITUERTE, OG HVEM ER KUNDENE?

Prostitusjonsforskningen viser at de prostituerte i all hovedsak er kvinner. Høigård og Finstad (1986) beskriver de prostituerte som jenter med en bakgrunn preget av "uregelmessige oppvekstforhold og vanskelig tilpasning til skole og arbeidsliv".¹⁸ De sier at "Det mest oppsiktsvekkende ved prostituerter sosiale bakgrunn er deres særdeles omfattende institusjonsbakgrunn".¹⁹ Noen har vært utsatt for seksuelle overgrep som barn. Høigård og Finstad sier: "Lærte selvbilder og lært forhold til egen seksualitet er sentrale elementer i prosessen fram mot prostitusjon. Til tider kan læringen skje under svært dramatiske og vonde omstendigheter, som ved seksuelle overgrep mot barn."²⁰ De fleste prostituerte i Høigård og Finstads undersøkelse var avhengige av narkotika. De debuterte tidlig i prostitusjonen. Gjennomsnittsalderen ved prostitusjonsdebuten var 15 år for jentene de intervjuet. Snittalderen for de prostituerte var 24 år. Nesten alle var norske.²¹

Som vist i punkt 1 har prostitusjonsmarkedet endret seg mye siden 1980-tallet, med organisert menneskehandel og tilstrømning av utenlandske prostituerte. Pro Sentret anslår at fordelingen mellom norske og utenlandske kvinner er omtrent 50/50 på innemarkedet, mens de utenlandske kvinnene har utkonkurrert de norske på gatemarkedet.²²

Selv om de aller fleste prostituerte er kvinner, finnes det også gutter og menn som prostituerer seg. Høigård og Finstad²³ beskriver homofil gutteprostitusjon i Oslo – unge gutter i alderen 15-17 år som selger sex til menn. De omtaler også transseksuelle menn som prostituerer seg som kvinner.²⁴

Unge under 18 år er lite synlige i gateprostitusjonen. Mye tyder imidlertid på at det finnes et skjult marked for salg av sex fra unge. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har med støtte fra Barne- og likestillingsdepartementet utgitt en veileder om ungdom som selger eller bytter sex.²⁵ Veilederen beskriver unge som selger eller bytter seksuelle handlinger mot penger, narkotika, mat, husly, gaver eller voksenkontakt – i et grenseland mellom seksuelle overgrep, utprøving av egen seksualitet og prostitusjon. Kontakten opprettes på flere arenaer, blant annet over Internett. I veilederen refereres en undersøkelse gjennomført i Oslo i 1996 som viste at 1,4 prosent av ungdommene hadde solgt seksuelle tjenester mot betaling minst en gang. Trondheim kommunes ungdomsundersøkelse fra 2005 viser at 3,5 prosent av ungdommene har solgt sex en eller flere ganger.²⁶

¹⁸ Høigård, Cecilie og Liv Finstad: *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet*. Oslo, 1986, s. 41.

¹⁹ *Ibid.*, s. 42.

²⁰ *Ibid.*, s. 46.

²¹ *Ibid.* s. 41; s. 54-57.

²² Pro Sentrets årsrapport for 2006, op. cit.

²³ Høigård og Finstad, op. cit.

²⁴ Å være transseksuell vil si å ha en kjønnsidentitet motsatt av sitt biologiske kjønn.

²⁵ Ungdom som selger eller bytter sex. En faglig veileder til hjelpeapparatet. NOVA, 2006.

http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon_mindrearige/ungdom%20som%20selger%20eller%20bytter%20sex.%20veileder%20nova%202006.pdf

²⁶ Ungdomsundersøkelsen. Hovedrapport 2005. Trondheim kommune, 2006.

http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon_mindrearige/ungdomsundersokelsen.%20trondheim%202005.pdf

Kundene i prostitusjonen er menn med ulik bakgrunn. De er svært forskjellige både når det gjelder sosial bakgrunn, sivilstatus, utdanning og arbeid. Kippe (2004) gjennomgår noe av den forskningen som er gjort på menn som kjøper sex.²⁷ I Folkehelseinstituttets siste seksualvaneundersøkelse (2002) oppga 13 prosent av mennene at de hadde kjøpt sex.²⁸

Forskning viser at menn som har kjøpt sex finnes i alle aldre, stillinger og landsdeler, blant gifte og enslige, og på alle inntektsnivåer.²⁹ Kunden er ”hvemsomhelst”.³⁰ Høigård og Finstad (1986) sier:

”Prostituerte bærer voldsofres vanlige elendighetskjenntegn. Den sosiale nøden er stor. (...) Horekunden er integrert i samfunnet.

Det ser heller ikke ut til at turene er et resultat av en ubønhørlig biologi hos kundene som presser på for akkurat denne ene løsningen. (...) De fleste tar få turer. (...) Å være horekunde er sjelden en helt sentral rolle. Kunden har oftest viktigere roller å definere seg gjennom, som yrkesutøver, familiefar eller onkel, kasserer i fotballklubben eller som frimerkesamler.”³¹

Det finnes noen kvinnelige kunder som betaler menn for sex.³² Kippe (2004) beskriver imidlertid at det er vanskelig for mannlige prostituerte å få tak i kvinnelige kunder. Mannlige prostituerte har stort sett menn som kunder.³³

Kort oppsummert kan man si at kundene er nesten bare menn, og de prostituerte er i all hovedsak kvinner.

3. GJELDENE RETT

Det er lov å kjøpe og selge sex i Norge. Kjøp av sex fra personer under 18 år er imidlertid straffbart. Straffeloven § 203 slår fast at ”Den som mot vederlag har seksuell omgang eller handling med en person under 18 år, straffes med bøter eller med fengsel inntil 2 år.” Bestemmelsen inneholder også et aktsomhetskrav: ”Villfarelse om alder utelukker ikke straffeskyld, med mindre aktsom god tro foreligger.”

Hallikvirksomhet er straffbart. Straffeloven § 202 sier at den som fremmer andres prostitusjon eller leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte, straffes med bøter eller fengsel inntil 5 år. Det er videre forbudt å annonsere for kjøp og salg av sex: ”Den som i offentlig kunngjøring utvetydig tilbyr, formidler eller etterspør prostitusjon, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.” I

²⁷ Kippe, Elin: *Kjøper ”ekte mannfolk” sex? En studie av 20 menn som kjøper seksuelle tjenester*. 2004. http://proserteret.no/index.php?option=com_content&task=view&id=244&Itemid=60

²⁸ Folkehelseinstituttet: *Ny seksualvaneundersøkelse*. 2003. http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5583&MainArea_5661=5583:0:15,1359:1:0:0:::0:0&MainLeft_5583=5544:41136::1:5784:1:::0:0

²⁹ Prieur, Annick og Arnhild Taksdal: *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex*. Oslo, 1989, s. 27.

³⁰ Høigård og Finstad, op. cit., s. 65 flg.

³¹ Ibid., s. 348.

³² *Mannlig prostitusjon*: http://www.sexhandel.no/index.cfm?kat_id=2&subkat_Id=90

³³ Kippe, op. cit., s. 154-155.

bestemmelsen er prostitusjon definert som ”at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag.”

Menneskehandel er straffbart. Straffeloven § 224 første ledd har følgende ordlyd:

”Den som ved vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd utnytter en person til

- a) prostitusjon eller andre seksuelle formål,
- b) tvangsarbeid eller tvangstjenester, herunder tigging,
- c) krigstjeneste i fremmed land eller
- d) fjerning av vedkommendes organer,

eller som forleder en person til å la seg bruke til slike formål, straffes for menneskehandel med fengsel inntil 5 år.”

Medvirkning straffes på samme måte. Den som begår, eller medvirker til, menneskehandel mot en person som er under 18 år, straffes uavhengig av om vold, trusler, misbruk av sårbar situasjon eller annen utilbørlig atferd er anvendt. Villfarelse om alder utelukker ikke straffskyld, med mindre ingen uaktsomhet foreligger i så måte. Grov menneskehandel straffes med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på om den som ble utsatt for handlingen var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang eller om handlingen ga betydelig utbytte.

I tillegg til straffelovens bestemmelser som direkte rammer prostitusjon, er også andre lover blitt brukt for å regulere prostitusjonsvirksomhet. For eksempel ble plan- og bygningsloven og hygieneinspeksjoner benyttet for å stenge massasjeinstitutter i Oslo på 1990-tallet.³⁴

I Justisdepartementets høringsnotat med forslag om kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester, jf. punkt 5, er det vist til at kjøp av sex fra person over 18 år i visse tilfeller vil kunne rammes av andre straffebestemmelser, selv om det ikke er noe straffebud som direkte rammer dette. For eksempel kan kjøp av sex rammes av voldtektsbestemmelsen hvis personen som kjøper sex er klar over at den andre er tvunget til å selge sex, jf. Rt 2006 s. 1319. Kjøp av sex kan også i visse tilfeller rammes av straffeloven § 224 annet ledd bokstav b første alternativ som medvirkning til menneskehandel. Forarbeidene tar ikke direkte stilling til dette spørsmålet, og departementet kjenner heller ikke til at bestemmelsen har vært brukt slik i praksis. Under visse omstendigheter kan også straffeloven § 193 om misbruk av avhengighetsforhold anvendes ved kjøp av seksuelle tjenester, sier departementet.

4. DEBATTEN I NORGE

Smette (2003)³⁵ viser at debatt om kundekriminalisering i Norge ikke er noe nytt. Rapporten gjennomgår den norske debatten om kundekriminalisering, fra kvinnebevegelsens krav på

³⁴ Skilbrei, May-Len: *Norsk prostitusjonskontroll på 1990-tallet*. Kritisk Juss nr. 1 1999, s. 59-74.

³⁵ Smette, Ingrid: *Den seksuelle slavestand? Ein rapport om kundar i prostitusjonen*. Pro Sentret 2003. <http://www.prosentret.no/images/stories/kunder/den%20seksuelle%20slavestand.pdf>

1970-tallet via debatten som fulgte boka ”Bakgater”³⁶ på 1980-tallet og til debatten på slutten av 1990-tallet knyttet til russisk prostitusjon i Finnmark, innføringen av loven som forbød sexkjøp i Sverige i 1999 og revideringen av straffelovens kapittel om seksualforbrytelser i 2000. På begynnelsen av 2000-tallet, da utenlandske prostituerte inntok det norske markedet, ble kundekriminalisering diskutert som et virkemiddel for å motarbeide menneskehandel.

I NOU 1997: 23 *Seksuallovbrudd* ble det drøftet om det burde innføres et generelt forbud mot kjøp av sex. Både Justisdepartementet og Stortinget fant at de hensyn som talte mot en generell kriminalisering, veide tyngre enn de som talte for. Justisdepartementet uttalte i Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) at det ville vurdere spørsmålet på nytt etter en toårs periode. I desember 2003 nedsatte departementet en arbeidsgruppe som vurderte rettslig regulering av kjøp av sex og gjennomgikk svenske og nederlandske erfaringer. Arbeidsgruppen la i oktober 2004 fram sin rapport *Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer*. Arbeidsgruppen ga ikke konkrete anbefalinger om hvorvidt kjøp av sex bør kriminaliseres, men var kritisk til effektene av den svenske loven, jf. punkt 7.1.1. Regjeringen fulgte ikke opp med et forslag om forbud mot kjøp av sex.

Etter omfattende debatt vedtok landsmøtet i Arbeiderpartiet våren 2007 å forby kjøp av sex. Da hadde allerede regjeringspartnerne Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet gått inn for dette, slik at det var stortingsflertall for å kriminalisere kjøp av sex.

5. FORSLAG OM KRIMINALISERING AV KJØP AV SEKSUELLE TJENESTER I NORGE

4. juli 2007 sendte Justisdepartementet et forslag om kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester på høring. Regjeringen ønsker å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester som ledd i å bekjempe prostitusjon og menneskehandel. Målsettingen er at straffebudet vil bidra til å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og være med på å forhindre at kvinner og menn drives til prostitusjon eller utsettes for menneskehandel. Det foreslås et nytt straffebud i straffeloven 1902 – en ny § 202a, som retter seg mot kjøp av sex generelt. Straffeloven § 203 om kjøp av sex fra mindreårige foreslås beholdt.

Justisdepartementet ønsker ikke å skille mellom ulike grupper av personer som selger sex. Departementet sier at kjøp av sex er uønsket, uansett årsakene til at den enkelte selger sex. Ifølge departementet taler likhetshensyn mot å begrense straffebudet til visse grupper. Det samme gjør hensynet til straffebudets effektivitet, herunder bevismessige hensyn. Omstendighetene rundt kjøpet av sex kan likevel ha betydning for straffutmålingen. Straffebestemmelsen vil også kunne brukes sammen (i konkurrans) med andre straffebestemmelser som måtte være overtrådt, for eksempel § 192 om voldtekt.

Justisdepartementet anser det klart at straffebestemmelsen bare skal ramme den som kjøper sex, ikke den som selger sex. Departementet viser til at dette er i samsvar med rettstilstanden ellers i Norden. Eventuell pågående eller særlig plagsom opptreden fra prostituerte kan likevel rammes av andre bestemmelser eller reguleres i politivedtekter.

³⁶ Høigård og Finstad, op. cit.

Bestemmelsen foreslås utformet slik at den dekker både seksuell omgang og handling. Departementet foreslår at det er tilstrekkelig for straffansvar at vederlag er avtalt. Vederlagets form er likegyldig, og det skal ikke ha betydning for straffbarheten om vederlaget er gitt til den som utfører den seksuelle omgangen/handlingen selv eller til en tredjeperson. Straffebudet foreslås også å ramme tilfeller der vederlaget avtales eller ytes av en annen person enn den som oppnår den seksuelle omgangen/handlingen. Skyldkravet foreslås til forsett. Departementet foreslår en strafferamme på bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler.

Justisdepartementet foreslår at ny § 202 a i straffeloven skal lyde:

”Den som skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag, straffes for kjøp av seksuelle tjenester med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. På samme måte straffes den som oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen.”

Medvirkning til seksualforbrytelser er generelt straffbart, jf. straffeloven § 205.

Justisdepartementet mener i utgangspunktet at det ikke er noen grunn til å gjøre unntak fra den generelle medvirkningsbestemmelsen, men ber om høringsinstansenes synspunkter på dette. Departementet understreker at medvirkningsansvaret ikke vil ramme den som selger sex. Også forsøk på kjøp av sex vil være straffbart, jf. straffeloven § 49.

Med den foreslåtte strafferammen vil politiet ha adgang til å benytte tvangsmidler som pågripelse og fengsling etter straffeprosessloven § 171 jf. § 184, ransaking etter straffeprosessloven §§ 192 og 195, skjult fjernsynsovervåking på offentlig sted etter straffeprosessloven § 202 a og avlytting av samtale etter straffeprosessloven § 216 l (samtale som politiet selv deltar i eller med samtykke fra en av samtalepartene). Justisdepartementet reiser spørsmål om politiet i saker om kjøp av seksuelle tjenester burde gis adgang til kontroll av kommunikasjonsanlegg etter straffeprosessloven § 216 b. Departementet fremmer imidlertid ikke forslag om adgang til slik kontroll nå.

Nærmere beskrivelse av lovforslaget finnes i Justisdepartementets høringsnotat, som finnes på følgende Internettside:

http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Hoeringer/Forslag_kriminalisering_av_sexkjop.pdf

Høringsfristen var 10. oktober 2007. Justisdepartementet vil fremme et lovforslag for Stortinget våren 2008.

6. LOVGIVNINGEN I SVERIGE OG FINLAND

Alle de nordiske landene har forbud mot kjøp av sex fra mindreårige. Sverige og Finland har i tillegg straffebestemmelser som rammer kjøp av sex fra voksne. I Sverige har det vært et generelt forbud mot kjøp av sex siden 1999, mens Finland innførte et mer begrenset forbud i 2006.

6.1 Sverige

Den såkalte Kvinnofridslagstiftningen, som ble fremmet for Riksdagen i februar 1998, var en helhetlig lovpakke som hadde som overordnet formål å motvirke vold mot kvinner, prostitusjon og seksuell trakassering i arbeidslivet.³⁷ Det ble foreslått endringer i straffeloven (brottsbalken) og flere andre lover. Samtidig ble det satt av budsjettmidler for å bekjempe vold mot kvinner og prostitusjon.

Et generelt forbud mot kjøp av sex trådte i kraft 1. januar 1999.³⁸ Da kapittelet om seksuallovbrudd i den svenske straffeloven (brottsbalken) ble revidert i 2005, ble ”sexcøpslagen” opphevet og forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester ble videreført i brottsbalken 6 kap. 11 §. Bestemmelsen lyder slik:

”11 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Lag (2005:90)”³⁹

Bestemmelsen medfører at den som kjøper sex av en annen person kan straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder.

Henvisningen til ”annat fall än som avses förut i detta kapitel”, viser til andre seksuallovbrudd, for eksempel seksuell tvang eller seksuell utnyttning av person i avhengighetsforhold. Bestemmelsen om forbud mot kjøp av sex er subsidiær i den forstand at forholdet kan rammes av et strengere straffebud.

Med ”sexuell förbindelse” menes både samleie og andre former for seksuell omgang. Med seksuell omgang menes som hovedregel at det forekommer en direkte kroppslig berøring av en viss varighet, men også tilfeller der det ikke forekommer direkte kroppslig berøring kan regnes som seksuell omgang.⁴⁰

Kravet om at den seksuelle forbindelsen må være ”tillfällig”, er ment å avgrense mot faste parforhold. Forarbeidene presiserer imidlertid at vilkåret ikke er ment å avgrense mot faste kundeforhold. Hvert tilfelle av kjøp av sex skal oppfattes som en tilfeldig seksuell forbindelse, selv om det er etablert et fast kundeforhold.⁴¹

”Ersättning” defineres slik i forarbeidene til loven:

”Med ersättning avses såväl ekonomisk ersättning som ersättning av annat slag, t.ex. alkohol och narkotika. Även den som erbjuder ersättning, men som sedan inte erlägger den utlovade ersättningen får

³⁷ Regeringens proposition Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid. Sverige.

<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/66/5406e038.pdf>

³⁸ Lag 1998: 408 om förbud mot köp av sexuella tjänster.

³⁹ Brottsbalk (1962:700) [Den svenske straffeloven]: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19620700.HTM>

⁴⁰ Regeringens proposition Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning, s. 30. Sverige.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/36/68/2f3b2ea1.pdf>. I proposisjonen foreslår regjeringen at uttrykket

”sexuellt umgänge” i straffeloven 6 kap. erstattes med begrepet ”sexuell handling”, jf. s. 31 flg.

⁴¹ Ibid., s. 105-106.

anses ha skaffat sig den tillfälliga sexuella forbindelsen mot ersättning, om den utlovade ersättningen var en förutsättning för den sexuella forbindelsen.”⁴²

Det er uten betydning om det er en selv eller andre som betaler for de seksuelle tjenestene, jf. bestemmelsens annet ledd.

Både forsøk og medvirkning straffes. Medvirkningsansvaret omfatter ikke den prostituerte selv. Skyldkravet er forsett. Forsettet må dekke alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen.

6.2 Finland

Den finske regjeringen foreslo i en proposisjon som ble fremmet for Riksdagen i desember 2005 en generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester som skulle gjelde alle kjøpssituasjoner, tilsvarende den svenske loven.⁴³ Regjeringens forslag ble endret i Riksdagen. Ved riksdagsbehandlingen var den sterkeste kritikken at straffebestemmelsen var foreslått å skulle gjelde alle kjøpssituasjoner og dermed var utydelig. Det ble reist spørsmål om lovforslaget oppfylte det strafferettslige legalitetsprinsippet om at straffebud skal være eksakte og nøye avgrenset. Forslaget ble også kritisert for at det bare forbød kjøp, og ikke salg, av seksuelle tjenester. En alternativ formulering, der det straffbare forholdet ble avgrenset til å gjelde kjøp av sex av personer som er offer for hallikvirksomhet eller menneskehandel, ble foreslått og vedtatt.⁴⁴

I Finland er det dermed straffbart å kjøpe sex av en person som er offer for menneskehandel eller hallikvirksomhet. Bestemmelsen finnes i den finske straffeloven 20 kap. 8 §. Den trådte i kraft 1. oktober 2006. Bestemmelsen har følgende ordlyd:

”8 § Utnyttjande av person som är föremål för sexhandel

Den som genom att utlova eller ge en ersättning som representerar ett direkt ekonomiskt värde får någon som är föremål för ett brott som avses i 9 eller 9 a § eller i 25 kap. 3 eller 3 a § att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling skall, om gärningen inte utgör brott enligt 8 a §, för *utnyttjande av person som är föremål för sexhandel* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

För utnyttjande av person som är föremål för sexhandel döms också den som drar fördel av en ersättning enligt 1 mom. som utlovats eller getts av en tredje part genom att ha samlag eller företa en därmed jämförlig sexuell handling med en person som är föremål för ett brott som avses i nämnda moment.

Försök är straffbart.”⁴⁵

Bestemmelsen innebærer at den som kjøper sex (samleie eller tilsvarende sexuell handling) av en person som er utsatt for hallikvirksomhet eller menneskehandel, straffes med bøter eller fengsel inntil 6 måneder. Samleie er i straffeloven 20 kap. 10 § 1 mom. definert som

⁴² Ibid., s. 104.

⁴³ Regjeringens proposition RP 221/2005 rd [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel mv.]. Finland. <http://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2005/20050221.pdf>

⁴⁴ Lagutskottets betänkande LaUb 10/2006 rd [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel mv.]. Finland. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/laub_10_2006_rd_p.shtml

⁴⁵ Strafflag 19.12.1889/39 [Den finske straffeloven]: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=strafflag>

”inträngande med könsorgan i en annans kropp eller sexuellt inträngande i en annans könsorgan”. Med sexuell handling likestilt med samleie menes ”åtminstone en intensiv beröring av en annan persons könsorgan”.⁴⁶

Henvisningene til 9, 9 a § og 25 kap. 3 eller 3 a §, gjelder hallikvirksomhet (”koppleri”), grov hallikvirksomhet, menneskehandel og grov menneskehandel. Forarbeidene presiserer at det ikke er nødvendig at det foreligger rettskraftig dom for hallikvirksomhet eller menneskehandel for at vilkåret i sexkjøpsbestemmelsen skal anses oppfylt.⁴⁷ Det er heller ikke noe krav at hallikens identitet eller andre detaljer rundt dette lovbruddet er utredet. Forarbeidene gir noen eksempler på hvordan kjøperen av sex skal kunne vite at personen som selger sex er utsatt for hallikvirksomhet eller menneskehandel:

”Typiska tecken på koppleri kan till exempel vara att man får kontakt med objektet genom mellanhänder eller att ersättningen ges till någon annan än den som handlingen utförs på. Ett annat tecken som ofta tyder på koppleri är att en person har annons på nätet och där uppger sig vara beredd att ha ett sexuellt förhållande mot betalning och den här typen av annonser visar sig inngå i en större organiserad och planerad aktivitet. Så kan det till exempel vara om det på en och samma webbsida finns liknande annonser från flera olika personer. Ett tecken på människohandel är till exempel att den person som handlingen gäller enligt observationer får sin rörelsesfrihet begränsad eller att personen inte har full psykisk funktionsförmåga.”⁴⁸

Vederlaget (”ersättningen”) må ha en direkte økonomisk verdi. Dette setter en noe snevrere grense for hva som regnes som vederlag i forhold til bestemmelsen om kjøp av sex av mindreårige. Vederlagskriteriet er likevel ikke begrenset til penger. Det kreves ikke at sammenhengen mellom vederlaget og den seksuelle forbindelsen er uttrykkelig uttalt. Det avgjørende er at vederlaget er en forutsetning for den seksuelle forbindelsen.⁴⁹

Annet ledd gjelder tilfeller der den som har den seksuelle omgangen med en person som er utsatt for menneskehandel eller hallikvirksomhet ikke selv har betalt for dette, men har kunnskap om at betaling har skjedd av en tredje person.

Forsøk er straffbart både for handlinger som nevnt i første og annet ledd. Selgere av sex kan ikke straffes for medvirkning.⁵⁰

I tillegg til straffelovens forbud mot kjøp av sex fra personer som er offer for menneskehandel eller hallikvirksomhet, har den finske ordensloven et forbud mot kjøp og salg av seksuelle tjenester på offentlig sted. Ordningslagen (612/2003) 7§ sier at ”*Det är förbjudet att på allmän plats köpa och mot betalning erbjuda sexuella tjänster.*” Seksuelle tjenester omfatter samleie og derved likestilt sexuell handling. Straffen er bøter. Bestemmelsen i ordensloven er sekundær i forhold til 20 kap. 8 og 8 a § i straffeloven (bestemmelsene om utnyttning av person som er utsatt for menneskehandel/hallikvirksomhet og om kjøp av seksuelle tjenester av ung

⁴⁶ Regeringens proposition RP 221/2005 rd, op. cit., s. 54.

⁴⁷ Lagutskottets betänkande LaUB 10/2006 rd, op. cit., s. 6.

⁴⁸ Ibid., s. 6.

⁴⁹ Regeringens proposition RP 221/2005 rd, op. cit., s. 53.

⁵⁰ Lagutskottets betänkande LaUB 10/2006 rd, op. cit., s. 5.

person). Det vil si at dersom forholdet rammes av disse strengere straffebudene, er det de som kommer til anvendelse.⁵¹

7. ERFARINGER MED FORBUD MOT SEXKJØP I SVERIGE OG FINLAND

7.1 Erfaringer i Sverige

Det svenske forbudet mot kjøp av sex har vært virksomt i 9 år, og det er gjort flere undersøkelser av hvordan loven virker. Det er imidlertid vanskelig å konkludere entydig om hvilken effekt loven har hatt. Like etter at loven trådte i kraft var det en klar nedgang i gateprostitusjonen. Ulike kilder har forskjellige oppfatninger av om dette innebar mindre prostitusjon, eller om prostitusjonen flyttet til andre arenaer. Man mangler kunnskap om den ”skjulte” prostitusjonen og god kunnskap om prostitusjonens omfang før loven trådte i kraft. De senere årene har gateprostitusjonen igjen økt, men den har stabilisert seg på et lavere nivå enn tidligere. Det er enighet om at menneskehandlere ikke har etablert seg i Sverige på samme måte som i mange andre land, for eksempel i Norge. Den svenske regjeringen oppsummerer lovens effekter slik:

”Sedan lagen trädde i kraft har antalet individer i gatuprostitution minskat drastiskt enligt samstämmiga uppgifter från både polis och socialtjänst. Antalet män som köper sex har minskat liksom nyrekryteringen av kvinnor in i prostitution. Enligt Rikskriminalpolisen fungerar förbudet mot köp av sexuella tjänster som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige.”⁵²

7.1.1 Vanskeligere for de prostituerte, vanskelig for politiet å håndheve forbudet? Rapport fra norsk arbeidsgruppe

Arbeidsgruppen som på oppdrag fra det norske Justisdepartementet leverte rapporten *Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer*⁵³ i 2004 besto av 3 medlemmer.

Arbeidsgruppen var delt i synet på hvordan lovgivningen i Sverige har virket. Et flertall på to medlemmer, Ulf Stridbeck og Olaf Kristianssen, hadde følgende hovedkonklusjoner om lovens virkninger i Sverige:

- Det skjedde en nedgang i gateprostitusjon i 1998/99. Om nedgangen skyldes effekter av loven, metadonbehandling, sykdom, død eller ny teknologi er ifølge arbeidsgruppens flertall usikkert. Man vet ikke om de som forsvant fra gata i 1998 har trukket innendørs, men det påpekes at den ”tekniske revolusjonen” nok har spilt en sentral rolle i perioden etter at loven trådte i kraft. Mulighetene til å annonsere og formidle prostitusjon ved hjelp av Internett og mobiltelefon har gjort det lettere å skaffe kunder til innendørsmarkedet i Sverige som i andre land. Etter 2000 har gateprostitusjonen stort sett vært stabil (fram til 2004).
- Noen informanter mente at det at prostitusjonen ikke lenger foregår på gata har ført til at prostituertes avhengighet av hallik har økt og at det er vanskeligere for politiet å etterforske hallik- og menneskehandelsaker. Det ble også hevdet at kundene er mindre synlige enn tidligere og mindre samarbeidsvillige i forhold til å avdekke tvang, menneskehandel eller mindreårige i prostitusjonen.

⁵¹ Ordningslag 27.6.2003/612 [Den finske ordensloven]: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030612>

⁵² *Prostitution och människohandel*. Faktablad. Det svenske Näringsdepartementet, april 2005.

⁵³ *Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer*. Rapport fra Arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester. Avgitt til Justis- og politidepartementet 8. oktober 2004.

http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland.html?id=278400

- ”Arbidsforholdene” for menneskehandlere blir vanskeligere i Sverige på grunn av forbudet mot kjøp av sex. Arbeidsgruppens flertall påpeker imidlertid at i den grad menneskehandlerne søker seg til andre land, kan loven sies å bidra til å forskyve problemene til andre land og ikke å redusere den globale handelen med kvinner og barn.
- De prostituerte føler at kriminaliseringen har rammet dem negativt. ”Kvalitetssikringen” av kunder har blitt vanskeligere. Prisene har sunket slik at de prostituerte må ha flere kunder. Frykten for overgrep har økt. Kvinnene er mindre synlige og dermed vanskeligere å nå for hjelpeapparatet.
- Politi og påtalemyndighet gir uttrykk for at det er vanskelig å håndheve forbudet. Lovteksten er uklar, og spaningen tidkrevende og vanskelig. Å dokumentere avtaleinngåelse og seksuell omgang er komplisert og krever teknisk utstyr og intens overvåking. De ekstra bevilgningene de første årene har forsvunnet. Domstolene stiller strenge krav, slik at det blir få anmeldelser som ender med domfellelse. En straffbar handling som kan gi fengsel i kun 6 måneder er ikke høyprioritert.

Arbeidsgruppas flertall oppsummerte at den svenske lovgivningen ikke har oppnådd alle sine tilsiktede virkninger. Loven har sannsynligvis bidratt til at de prostituerte og kundene ikke er like synlige i gatebildet som tidligere. Lovens holdningsskapende virkning har vært stor. 81% av befolkningen er positive til loven.

Det tredje av arbeidsgruppas medlemmer, Berit Schei, var uenig i flere av flertallets konklusjoner, og var mer positiv i sin tolkning av erfaringene i Sverige. Hun var uenig i at henleggelsesprosenten kan beskrives som relativt høy. Hun påpekte at loven gir mulighet til også å nå inneprostitusjonen, og viste til at det i Stockholm var flere sexkjøpere som ble anmeldt for lovbrudd i inneprostitusjon enn for lovbrudd knyttet til gateprostitusjon. Schei mente ikke det var grunnlag for å hevde at den svenske loven hadde hatt negativ virkning på muligheten til å få vitneforklaringer fra sexkjøpere. I sin oppsummering understreket Schei at lovendringen er et tilleggshinder for etablering av prostitusjon gjennom å kriminalisere ytterligere en aktør (sexkjøper) i tillegg til andre aktører som allerede er kriminalisert.

7.1.2 Mindre prostitusjon? Ulike svenske undersøkelser

Svenske myndigheter har foretatt flere undersøkelser etter at loven trådte i kraft. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) utarbeidet i 2000 en rapport om implementeringen av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester i lovens første virkeår.⁵⁴ Rapporten påpeker at kontrollen med forbudets etterlevelse har vært rettet mot den synlige gateprostitusjonen. Det har vært registrert en reduksjon i gateprostitusjonen og nyrekrutteringen av prostituerte kvinner der i forbindelse med at loven trådte i kraft. Om loven har medført at den synlige prostitusjonen har gått over i skjulte former, har ikke vært undersøkt. Rapporten påpeker at kontroll med den skjulte prostitusjonen er vanskelig. Ifølge rapporten kom det inn 91 anmeldelser om brudd på loven i løpet av det første året. Det ble avsagt 7 dommer (6 fellende og en frifinnelse) og gitt fem forelegg i løpet av 1999. Bare 2 personer som ikke innrømmet straffskyld ble dømt etter sexkjøpsloven det første året. En stor del av sakene ble henlagt på grunn av mangel på bevis.

⁵⁴ *Förbud mot köp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året.* BRÅ-rapport 2000:4. http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=00032311075.pdf&url=/dynamaster/file_archiv/050120/7655d33346f1764d5c5c5e1e876b1220/00032311075.pdf

Politiet i Skåne foretok en undersøkelse av håndhevingen av loven i 2001 på oppdrag fra Rikspolisstyrelsen.⁵⁵ I rapportens sammendrag står bl.a. følgende:

”Lagstiftarens tanke var god. Bara genom lagens tillkomst skulle många presumtiva sexköpare avskräckas. Lagen har tillämpats i nästan två år. I Stockholm har man efter att lagen införts haft en kraftig nedgång av den synliga gatuprostitutionen. Även i Malmö har man sett en viss nedgång av gatuprostitutionen. Detta beror dels på att kundunderlaget minskat, men även på att vissa sexköpare och prostituerade bestämmer tid och plats per mobiltelefon.

Det finns inga belägg som säger att prostitutionen som företeelse har minskat.

I Malmö har antalet anmälningar om övergrepp mot prostituerade ökat. Vidare har det minskade underlaget av sexköpare inneburit att risken för veneriska sjukdomar ökat. Detta beror på att de prostituerade i konkurrenssyfte accepterar att utföra tjänster utan kondom, mot en extra ersättning. Priset på gatan har sjunkit med ~50% vilket medfört att de prostituerade får kompensera detta med att ta fler kunder.”

Videre viser rapportens sammendrag til at domstolene stiller høye krav til bevisførsel for å rettsforfølge og dømme en sexkjøper, og at domstolene idømmer milde straffer. Det vises til flere konkrete rettssaker. Rapporten påpeker de motstridende interessene mellom det at politiet plikter å stoppe kriminelle handlinger før de finner sted og det at kravet til bevisførsel i disse sakene forutsetter at politiet først griper inn når lovbruddet er utført.

En artikkel i Brottsförebyggande rådets tidsskrift *Apropå* i 2002⁵⁶ konkluderer med at sexhandelen er redusert:

”Den svenska sexköpslagen har kritiserats för att vara tandlös, för att den flyttar prostitutionen inomhus och gör de prostituerade kvinnornas situation än värre. Men de poliser och socialarbetare som arbetar närmast de prostituerade är eniga om att sexhandeln har minskat. Däremot gör lagens skrivning polisens arbete komplicerat.”

I en artikkel i Brottsförebyggande rådets tidsskrift *Apropå* i 2006⁵⁷ vises det til at Sverige ikke har store problemer med menneskehandel sammenlignet med mange andre land. Lovene mot menneskehandel og kjøp av seksuelle tjenester gjør markedet så komplisert og vanskelig tilgjengelig at mange av de innblandede avstår. Forbudet mot sexkjøp gjør det vanskeligere for menneskehandlere/halliker ettersom gateprostitusjonen er redusert. På den annen side skjer kontakten nå i stor grad på Internett, og det skaper muligheter i Sverige ettersom de fleste svensker har tilgang på Internett hjemme. De svenske lovene og politiets overvåkning stiller store krav til menneskehandlernes organisasjon. For ikke å spores opp må mobiltelefoner og leiligheter byttes ut med jevne mellomrom, og kvinnene bør sirkulere mellom ulike steder, noe som innebærer store kostnader for menneskehandlerne.

⁵⁵ Nord, Anders og Tomas Rosenberg: *Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution*. Polismyndigheten i Skåne, 2001.

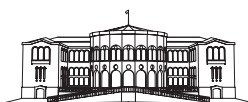
http://www.polisen.se/mediaarchive/4347/3473/Rapport_sexkop.pdf

⁵⁶ *Sexhandeln har minskat*. *Apropå* 1/2002.

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=243&module_instance=12

⁵⁷ *Sexköpare blundar för trafficking*. *Apropå* 3/2006.

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=764&module_instance=12

Socialstyrelsen fikk i forbindelse med at loven ble vedtatt i oppdrag å fortløpende følge og samle kunnskap om prostitusjonens omfang og utvikling. Dette har resultert i tre rapporter, fra 2000, 2004 og 2007. Rapporten *Kännedom om prostitution 2003*⁵⁸ sier i sammendraget bl.a. følgende:

”Gatuprostitution

Gatuprostitutionen oppges vara mindre omfattande nu än innan sexköpslagstiftningen infördes. Jämfört med Socialstyrelsens förra kartläggning har inga större förändringar skett sedan 1999. Undantaget är Malmö, där man känner till något fler kvinnor i prostitution nu, dock inte så många som före sexköpslagstiftningen.

Enligt uppgift har antalet missbrukande kvinnor inom Stockholms och Göteborgs gatuprostitution minskat de senaste åren. Sexköparna uppges ha blivit färre och trafiken mindre omfattande i de tre storstäderna.

Inomhusprostitution

Det är betydligt svårare att få en bild av den mer dolda inomhusprostitutionen. Informanterna känner till att prostitutionskontakter tas på vissa restauranger, hotell och dansställen. Man har också uppgifter om att prostitution förekommer i samband med konferenser, privata fester, på Finlandsbåtar med mera. Polisen känner också till vissa verksamheter där prostitution förekommer, till exempel solarier och massagekliniker. Informanterna har också viss kännedom om prostitution utanför storstäderna, bland annat via annonser om prostitution på Internet.

Internet

Internet har de senaste åren blivit en ny arena för att knyta prostitutionskontakter, för pornografi och för andra verksamheter som kan kopplas till sex. Ibland påstås den svenska sexköpslagstiftningen ha lett till att mer av prostitutionen förmedlas via Internet. Situationen är dock likadan i andra länder och den har snarare med den nya informationstekniken i sig att göra.

Det är svårt att uppskatta antalet kvinnor och män som erbjuder sexuella tjänster mot betalning via Internet, bland annat för att hemsidor och andra kontaktsätt på Internet ständigt förändras. Uppskattningarna varierar; enligt en uppskattning är det mellan 80 och 100 kvinnor, enligt andra mellan 200 och 250.(...)

Våld

Vi kan inte med säkerhet uttala oss om huruvida våldet inom prostitutionen har ökat. En del informanter talar om en mer riskabel situation, med det är få som oppfatter att det faktiska våldet har ökat.

Vad som nämns är sådant som att kunderna nu är färre och att det därmed anses vara en högre andel som är ”farliga”. De vill till exempel göra ”värre saker” och har ”konstigare krav” (till exempel på grövre sex) eller är beredda att betala extra för att slippa kondom.

Polisen, som granskat förekomsten av våld, har inte funnit några belegg för

⁵⁸ *Kännedom om prostitution 2003*. Socialstyrelsen, 2004. <http://www.socialstyrelsen.se/NR/ronlyres/3F62D3F4-F416-41FB-9392-38472BFBCC89/2432/200413120.pdf>

någon ökning. De anser dessutom att kvinnorna har sådant förtroende för polisen att de anmäler om de blir utsatta för våld.

Såväl forskning som informanternas uppgifter visar att våld är nära förknippat med prostitution – oavsett lagstiftning. Flera informanter nämner att många av kvinnorna utsätts för våld från andra män än kunder, till exempel de män som de lever tillsammans med.(...)

Människohandel för sexuella ändamål

Socialstyrelsens undersökning behandlar endast i begränsad utsträckning människohandel för sexuella ändamål. Rikskriminalpolisen uppskattar antalet offer för människohandel i Sverige 2003 till cirka 400–600 kvinnor.

Bland annat har man utrett människohandel för sexuella ändamål gällande ryska kvinnor i Norrbotten. Enligt Rikskriminalpolisen fungerar den svenska sexköpslagstiftningen som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige; det är svårt att få lönsamhet i verksamheten eftersom man inte vågar ta ut kvinnorna i gatuprostitution på grund av risken för upptäckt.”

I Socialstyrelsens siste rapport, *Kännedom om prostitution 2007*⁵⁹ oppgis usikre tall på antall personer som driver med gateprostitusjon – ca. 200 i Stockholm, knapt 70 i Malmö og ca. 30 i Göteborg, altså rundt 300 personer totalt.⁶⁰ Dette innebærer ingen større endring sammenlignet med forrige kartlegging, muligens en viss nedgang i Göteborg og Malmö. Ifølge rapporten forsvant sexhandelen i prinsippet fra gaten en kort periode rett etter at sexkjøpsloven trådte i kraft. Senere kom den tilbake, men i mindre omfang. Rapporten viser at prostitusjon foregår både i gatemiljøer, restauranter, hoteller, massasjeinstitutter og leilighetsbordeller. Internett og mobiltelefon framheves som de sentrale kontaktmetodene. Rapporten påpeker at det ikke finnes enkle årsaksforklaringer mellom lovgivning og endringer i prostitusjonen. Personene som er intervjuet i rapporten har ulike synspunkter på hvilke effekter forbudet mot kjøp av sex har hatt. Det blir hevdet at sexkjøpsloven begrenser nyrekruttering og utgjør et hinder for at menneskehandlere kan etablere seg. Rapporten kan ikke gi noe entydig svar på om den samlede prostitusjonens omfang har økt eller minsket.

I et intervju hevder Thomas Ahlstrand, politijurist i Göteborg, at loven minsker antall sexkjøp. Det er ikke så lett for kunder å plukke opp prostituerte. Gateprostitusjonen er mye mindre synlig enn før. At prostitusjonen går under jorden betyr at det blir vanskeligere å oppnå kontakt mellom kunde og prostituert. Prostitusjonen og rekrutteringen til prostitusjon minsker. Ahlstrand mener også at loven gjør det lettere å etterforske menneskehandel og hallikvirksomhet. Kundene har en funksjon som vitner på at sexhandelen forekommer. De kan siktes og pågripes av politiet. Opplysninger som kommer fram i rettsaken mot dem blir automatisk tilgjengelige i etterforskningen av hallikene. Ahlstrand viser til at menneskehandelen er mer begrenset i Sverige enn i Danmark og Norge.⁶¹

⁵⁹ *Kännedom om prostitution 2007*. Socialstyrelsen, 2007. http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/2549E8A3-2766-452B-9118-C51335AA779B/9430/200713148_rev.pdf

⁶⁰ Til sammenligning er det over 1150 gateprostituerte i Norge, hvorav nærmere 1000 i Oslo, ifølge Pro Sentrets tall for 2007.

⁶¹ Nettverk i nord mot prostitusjon og vold: Hefte utgitt med støtte fra Barne- og familiedepartementet, 2005: <http://roedt.no/bilder/Brosjyre-kriminalisering-horekunder.pdf>

Adina Craciunescu har i sin hovedoppgave fra Göteborgs Universitet fra 2005⁶² undersøkt hvilke effekter det svenske forbudet mot kjøp av sex har hatt. Rapporten viser en rekke endringer i prostitusjonsmarkedet etter at forbudet ble vedtatt. Ifølge rapporten var den umiddelbare effekten av loven at gateprostitusjonen nærmest forsvant. Etter noen år kom den tilbake, men i et ytterst begrenset omfang. Forbudet mot kjøp av sex har gjort det dyrere og vanskeligere å operere i Sverige for halliker/bakmenn. De prostituerte kan ikke lenger gå på gata, og bakmennene må derfor betale for leiligheter, biler og telefoner for å kunne tjene penger i Sverige. Høye kostnader og lav lønnsomhet for menneskehandlere har ført til menneskehandlere i stedet velger å dra til andre land. Lovendringen har ført til at den svenske befolkningen er blitt mer oppmerksomme på å melde fra om kvinner som utnytted. Det er også blitt vanskeligere for horekundene å komme i kontakt med de prostituerte, og kundekretsen er blitt mindre. Samtidig påpekes det at mange svenske menn som kjøper sex, gjør det på utenlandsreiser.

Noen informanter i denne undersøkelsen mener loven har gjort det vanskeligere for politiet å oppdage menneskehandel, ettersom prostitusjonen er mindre synlig. Andre mener at politiet har like gode muligheter som potensielle kunder til å komme i kontakt med hallikene eller de prostituerte og få kunnskap om hvor og når virksomheten foregår. Politiet må riktignok benytte andre etterforskningsmetoder når markedet endrer seg, men Internettets nye rolle kan hjelpe politiet med å kartlegge og komme i kontakt med menneskehandlere og ofre. Rapporten konkluderer med at forbudet mot kjøp av sex uten tvil har hatt en bremsende effekt på menneskehandel i Sverige. Forbudet mot sexkjøp blir også et virkemiddel for politi og påtalemyndighet i etterforskningen av menneskehandelsaker, ettersom de kan kreve at kundene avgir vitnemål. Rapporten påpeker imidlertid at det er vanskelig å få noen dømt for menneskehandel, og at flere saker mot sexkjøpere har blitt henlagt. Bare når det gjelder Norrbotten, har ikke loven hatt en lignende effekt som i resten av Sverige. Der har russiske prostituerte etablert seg, og politiet har ikke hatt ressurser til å prioritere denne typen saker.

7.1.3 Politiet: Forbudet mot kjøp av sex er viktig i kampen mot menneskehandel

Rikskriminalpolisen har ansvar for å følge utviklingen når det gjelder menneskehandel til og fra Sverige. I rapporten *Människohandel för sexuella och andra ändamål*⁶³ redegjør politiet for utviklingen i 2006. Kvinnene/jentene som kommer til Sverige som ofre for menneskehandlere kommer i første rekke fra Estland, Russland, Romania og Polen. Et mindre antall kommer fra Bulgaria, Tsjekkia, Slovakia, Nigeria, Thailand og Kenya, samt Latvia og Ukraina. De tilhører ofte grupper som er særlig utsatt, sosialt og økonomisk, i hjemlandene. Mange tilhører minoritetsgrupper som har store vanskeligheter med å få jobb i hjemlandet, eller fra et hjemmemiljø preget av mishandling, seksuelle overgrep og sosial nød. Flere av kvinnene/jentene hadde aldri reist utenfor hjemlandet sitt før de ble utsatt for menneskehandel. De mangler kunnskap om hvordan det svenske samfunnet fungerer og om mulighetene til å søke hjelp. Ingen av kvinnene politiet har vært i kontakt med forstod svensk, og bare noen få

⁶² Craciunescu, Adina: *Människohandel för sexuella ändamål i Sverige – har den svenska sexköpslagen påverkat utvecklingen?* Magisteroppsats i Europakunnskap. Göteborgs Universitet, 2005.
http://www.kvinnefronten.no/Tema_politikk/Vold_mot_kvinner/1217/Sexkopslagens_inverkan_pa_manniskohandel_i_Sverige_av_Adina_Craciunescu.pdf

⁶³ *Människohandel för sexuella och andra ändamål*. Lägesrapport 9, Rapport 2007:6. Rikskriminalpolisen.
http://www.polisen.se/mediaarchive/4347/3474/4637/Manniskohandel_Lagesrapport_%209_rkp.pdf

behersket engelsk. Noen har blitt tvunget med vold, noen er lurt med falske tilbud om arbeid som au pair, servitrise eller lignende, mens andre har visst at de skulle selge sex, men er utnyttet i en sårbar situasjon og ofte lurt når det gjelder de virkelige betingelsene.

Rapporten viser at salg av sex i Sverige, som i andre land, stadig oftere skjer via Internett. Antallet annonser på nettet rettet mot sexkjøpere i 2006 var ganske stabilt sammenlignet med året før.

Politiet vurderer straffelovens forbud mot kjøp av sex som viktig i kampen mot menneskehandelen:

”Rikskriminalpolisen kan konstatere etter at bl.a. ha studert den telefonavlyssning som gjøres i dessa fall at tillstrømningen av sexköpare ofta inte är så stor som hallickarna önskar. Det är uppenbart att förbudet mot köp av sexuell tjänst, den s.k. sexköpslagen, fortfarande fungerar som en barriär för människohandlare och hallickar att etablera sig i Sverige. Det är av stor betydelse att åtgärderna mot människohandel är heltäckande för att människohandeln för sexuella ändamål till, från och inom Sverige ska kunna förebyggas och bekämpas. Insatserna är heltäckande först när de innefattar förebyggande åtgärder, när offren får det skydd och den assistans de behöver och har rätt till, och när de rättsvårdande myndigheterna (polis, åklagare och domstolar) ingriper mot människohandlare, hallickar och sexköpare. Samtliga dessa kriminella aktörer är förutsättningen för att handeln ska fungera och vara lönsam.”⁶⁴

7.1.4 Kriminalstatistikk

Rikskriminalpolisen rapporterer at 162 menn ble anmeldt for brudd på forbudet om kjøp av sex i 2006.⁶⁵ Ifølge statistikk fra Brottsförebyggande rådet (BRÅ) ble 48 personer dømt for brudd på forbudet mot kjøp av sex i 2005, og 23 personer i 2006. Det ble gitt 46 forelegg (”strafförelägganden”⁶⁶) i 2005 og 85 i 2006.⁶⁷

7.2 Erfaringer i Finland

Den finske loven om forbud mot kjøp av sex fra personer som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet har bare virket i litt over ett år. Det er derfor for tidlig å konkludere om lovens effekter. Da loven ble vedtatt, bad Riksdagens justiskomiteé Justisdepartementet om å levere en utredning til komiteen om hvilke effekter loven har innen tre år etter lovens ikrafttredelse. Justisdepartementet har opplyst om at en slik undersøkelse vil bli gjennomført.

Ifølge Justisdepartementet i Finland var det kommet 17 anmeldelser for brudd på straffebestemmelsen i perioden 1. januar til 20. november 2007 (6 av anmeldelsene gjaldt forsøk). Pr. 1. februar 2008 var ingen blitt dømt. I én sak ble det tatt ut tiltale, men domstolen forkastet den på grunn av manglende bevis.

⁶⁴ Ibid., s.8.

⁶⁵ Ibid., s. 53.

⁶⁶ ”Strafföreläggande” kan utferdiges for lovbrudd der bøter inngår i strafferammen. For at ”strafföreläggande” skal kunne brukes, må den mistenkte vedgå skyld og godta straffen, jf.

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=6&module_instance=10

⁶⁷ *Strafförelägganden efter hovudbrott åren 1995-2006*. Statistikk fra Brottsförebyggande rådet (BRÅ):

http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=5&name=/statistik/410/420La_10ar.xls&url=/statistik/410/420La_10ar.xls

Loven har blitt kritisert for at det er umulig for en kunde å vite om den prostituerte er utsatt for menneskehandel eller hallikvirksomhet. Bevissituasjonen blir dermed også vanskelig for politiet. I en lederartikkel i avisen Hufvudstadsbladet 28. oktober 2007 hevdet det at loven er en flopp, ettersom ingen kunder ble dømt for sexkjøp i løpet av årets første virkeår. Lovens skille mellom frivillig sexsalg, som er lovlig, og ufrivillig sexsalg, som er kriminelt, blir kritisert. Lederartikkelen hevder at det sjelden er lett å fastslå hvor på skalaen offer – frivillighet den prostituerte befinner seg, og at de virkelige ofrene i sexhandelen vil hevde sin frivillighet sterkest, ettersom de er helt avhengige av hallikens velvilje.⁶⁸

Senior kriminalkonstabel John Ahlgren ved politiet i Helsingfors forklarte at også i Finland har hoveddelen av sexhandelen flyttet fra gaten til Internett. Dette har ikke bare sammenheng med den nye loven, men også med den teknologiske utviklingen. Markedet er dominert av estiske og russiske prostituerte og halliker. Ahlgren ga uttrykk for at selve sexkjøpet ikke er så høyt prioritert fra politiets side. De er opptatt av å ta bakmennene i menneskehandelen, men har ifølge Ahlgren for få ressurser til dette også. Han viste til at den lave strafferammen i sexkjøpssaker begrenser hvilke tvangsmidler politiet kan benytte. Dette gjør det vanskelig å etterforske disse sakene. Ahlgren påpekte at dersom lovgivningen skal bidra til å få bort prostitusjonen, må politiet gis gode muligheter til å jobbe med dette. Dette forutsetter sterke tvangsmidler.⁶⁹

Da den finske regjeringen vedtok forbudet mot kjøp av sex fra personer som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet, ble det samtidig forutsatt at det skulle opprettes adekvate støttetjenester for prostituerte for å gi dem bedre muligheter til å komme bort fra prostitusjonen og inn i arbeidslivet.⁷⁰ Regjeringens oppfølging av dette har vært knyttet til oppfølging av ofre for menneskehandel. Tiltakene omfatter blant annet juridisk og annen rådgivning, krisehjelp, sosial- og helsetjenester, tolketjenester, hjelp med bolig, språkundervisning, grunnleggende utdanning, hjelp med å finne arbeid, samt ved behov hjelp til en sikker hjemreise til opprinnelseslandet. I tilknytning til regjeringens beretning om regjeringens tiltak i 2006, uttalte Riksdagens justiskomiteé at det er positivt at det finnes en hjelpemekanisme for trafficking-ofre, men komiteen mener det er for tidlig å si om mekanismen er tilfredsstillende eller ikke. Komiteen etterlyste også en vurdering av om prostituerte med bosted i Finland trenger skreddersydde hjelpetiltak.⁷¹

8. BØR KJØP AV SEX KRIMINALISERES?

8.1 Ulike syn på prostitusjon og hvordan samfunnet bør håndtere den

Tre ulike forståelser av prostitusjon gir tre ulike syn på hvordan samfunnet bør håndtere prostitusjonen:

⁶⁸ Hufvudstadsbladet 28. oktober 2007: "Sexköpslagen måste skrivas om, igen":

<http://www.hbl.fi/text/ledare/2007/10/28/d7031.php>

⁶⁹ 20. november 2007, samtale med forfatteren.

⁷⁰ Riksdagens svar RSv 93/2006 rd [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel mv.]. Finland.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/rsv_93_2006_rd_p.shtml

⁷¹ Lagutskottets utlåtande LaUU 9/2007 rd. Berättelse om regeringens åtgärder under år 2006. Finland:

http://www.riksdagen.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lauu_9_2007_p.shtml

Tabell 1: Ulike syn på prostitusjon og foretrukne virkemidler

Syn på prostitusjon	Ønsket virkemiddel
1. Likeverdig transaksjon mellom samtykkende personer	Legalisering og regulering
2. Sosialt problem	Hjelpetiltak, sosialpolitiske virkemidler
3. Vold mot kvinner, menneskerettighetsbrudd	Kriminalisering

Nederland er et eksempel på et land hvor prostitusjon ses på som et yrke. Prostitusjonen er legalisert, og prostituerte oppfordres til å registrere seg og betale skatt. I Norge har tradisjonen vært å se prostitusjon hovedsakelig som et sosialt problem, som bør bekjempes med sosialpolitiske virkemidler. Med afrikanske prostituerte inntog i Oslos gater, er prostitusjonen i økende grad blitt sett på som et ordensproblem.

I Sverige har myndighetene vært tydelige på at prostitusjon er et eksempel på vold mot kvinner og barn. Svenske myndigheter anser prostitusjon som et brudd på menneskerettighetene og et alvorlig samfunnsproblem som skader både individene som utnyttes og samfunnet som helhet. Den svenske regjeringen ser arbeidet mot prostitusjon som en viktig del av arbeidet for å styrke kvinners og jenters stilling i samfunnet og arbeidet for likestilling mellom kvinner og menn, både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Svenske myndigheter sier at likestilling ikke kan oppnås så lenge menn kjøper, selger og utnytter kvinner og barn gjennom å prostituere dem.⁷²

8.2 Argumenter for kriminalisering av kjøp av sex

Argumenter for kriminalisering av kjøp av sex tar ofte utgangspunkt i at det er umulig å skille mellom frivillig og ufrivillig salg av sex. Også i tilfeller der den prostituerte ikke er utsatt for direkte tvang fra en hallik, kan det reises tvil om hvorvidt sexsalget foregår frivillig. Det å selge sex vil i de aller fleste tilfeller være en siste utvei til å tjene penger for personer som har begrensede valgmuligheter.

Det er dokumentert at en stor andel av personer som selger sex har en historie med seksuelle overgrep bak seg. Ifølge den svenske regjeringen har så mange som 65-90 % av prostituerte kvinner blitt utsatt for seksuelle overgrep som barn.⁷³ Slik sett kan sexkjøp ses på som utnyttning av en person som befinner seg i en sårbar og vanskelig situasjon. Sexkjøpet kan ses som et overgrep mot den prostituerte, som bør forbys. At den prostituerte samtykker til å ha sex mot betaling er i så fall av underordnet betydning.

Forskning viser at det å selge sex medfører omfattende skader, fysisk og psykisk. Prostituerte er særlig utsatt for smittsom tuberkulose, hepatitt, HIV og andre seksuelt overførbare sykdommer, og også for fysisk og seksuell vold og tvang og uønskede graviditeter. Ulike smertetilstander, skader på skjelett, fordøyelsessystem og underliv er vanlige konsekvenser. Infertilitet og livmorhalskreft er vanlig for kvinner som har vært i prostitusjon. Vold og voldtekt er vanlig for

⁷² *Prostitution och människohandel*. Faktblad. Det svenske Näringsdepartementet, april 2005.

⁷³ *Ibid.*

kvinner i alle typer prostitusjon. Noen undersøkelser har funnet at det er mer vold i gateprostitusjon enn i inneprostitusjon. Andre forskere mener at kvinner i inneprostitusjon har mindre kontroll og større risiko for utnyttning og fysisk skade enn gateprostituerte. Kvelningsforsøk og slag/spark mot hodet gir varige skader som konsentrasjonsproblemer, hukommelsestap, hodepine, lammelser, synsforstyrrelser, svimmelhet, balanseproblemer og hørselstap. Ofre for menneskehandel har ofte vært utsatt for ekstreme påkjenninger, vold og trusler over lang tid, og ender opp med omfattende og langvarige/kroniske helseproblemer.⁷⁴ Men også de som ikke er ofre for menneskehandel opplever helseproblemer og skadevirkninger som følge av prostitusjonen. Mange sliter med psykiske ettervirkninger etter at de har sluttet å prostituere seg.⁷⁵ Undersøkelser viser at prostituerte får samme emosjonelle skader som krigsveteraner og torturofre. De har samme symptomer i form av flashbacks, angst, depresjoner, søvnproblemer og stress. Selvmord og selvmordsforsøk er vanlig, og dødeligheten er langt høyere enn blant andre. Svenske myndigheter viser til en kanadisk undersøkelse som viser at prostituerte kvinner har 40 ganger høyere risiko for å bli myrdet enn andre kvinner.⁷⁶ Forskning viser at den prostituerte blir skadet fysisk og psykisk også i samfunn der prostitusjon er lovlig og de prostituerte har status som sex-arbeidere.⁷⁷ Farene og skadene knyttet til prostitusjon gjør at dette ikke kan sammenlignes med å selge andre typer tjenester, eller å utføre andre former for fysisk arbeid.

Ytterligere argumenter for kriminalisering av kjøp av sex er at det gir en viktig signaleffekt om at sexkjøp er uakseptabelt, og at det vil påvirke folks holdninger over tid. Et forbud synliggjør at kvinnene i prostitusjonen utnyttes, og plasserer ansvaret hos kundene. Kriminalisering antas å redusere etterspørselen, og dermed begrense prostitusjonsmarkedet. Dette vil være viktig i kampen mot den internasjonale menneskehandelen.

8.3 Argumenter mot kriminalisering av kjøp av sex

Argumenter mot et forbud mot kjøp av sex tar ofte utgangspunkt i at det å selge sex kan være en frivillig handling. Å kriminalisere kjøp av sex fra en voksen person som selv velger å selge, framstår fra et slikt ståsted som paternalistisk og moralistisk, og som et inngrep i den prostituertes rett til selvbestemmelse. Å kriminalisere den ene parten i en avtale mellom voksne mennesker om kjøp/salg av sex framstår også med dette utgangspunktet som et utilbørlig inngrep i private forhold.

⁷⁴ *Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe*. The London School of Hygiene and Tropical Medicine, 2006, gir en oversikt over de alvorlige og omfattende skadevirkningene av trafficking.

<http://www.lshtm.ac.uk/hpu/docs/StolenSmiles.pdf>;

Farley, Melissa: "Bad for the Body, Bad for the Heart": Prostitution Harms Women Even if Legalized or Decriminalized. *Violence against women*, Vol. 10 No. 10, October 2004.

<http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon/prostitusjon%20harms%20women...%20m.%20farley%202004.pdf>

⁷⁵ Se for eksempel følgende rapport som omtaler prostituertes helse: *Prostitusjon i Kristiansand*.

Kartleggingsrapport januar 2008.

<http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon/prostitusjon%20i%20kristiansand%5b1%5d.pdf>

⁷⁶ *Prostitution och människohandel*. Faktablad. Det svenske Näringsdepartementet, april 2005.

⁷⁷ Farley, op. cit.

Andre argumenter mot kriminalisering er at det vil være vanskelig å bevise lovbrudd, og at det er fare for at et forbud mot kjøp av sex bare blir en symbollov som ikke vil bli håndhevet effektivt med mindre politiet setter inn betydelige ressurser (og det er tvilsomt gitt den lave strafferammen og andre prioriterte oppgaver). En rent symbolsk lovgivning vil svekke den generelle respekten for lov og rett. Det hevdes ofte at ”man kan ikke forby alt man ikke liker”. Det blir ofte påpekt at prostitusjon først og fremst er et sosialt problem, som oppstår av sosiale årsaker som fattigdom og rusmisbruk. Et sosialt problem bør løses med sosialpolitiske, ikke strafferettslige, virkemidler.

Mange vil hevde at man bør være varsom med bruk av straff. Dette synspunktet går igjen både hos straffelovkommisjonen i NOU 2002: 4 *Ny straffelov*, sanksjonsutvalgets utredning NOU 2003: 15 *Fra bot til bedring* og i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) *Om ny straffelov*. I Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) sier Justisdepartementet:

”Skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. I tillegg må to andre kriterier vurderes for at loven skal sette straff for en bestemt atferd: (1) Straff bør bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige. (2) Straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.”⁷⁸

Videre uttaler departementet at ”straff ikke bør brukes utelukkende for å verne moralske eller religiøse normer.”⁷⁹

Det er fare for at et forbud mot sexkjøp bare vil ha en ”reoverende effekt” i den forstand at det vil fjerne den synlige gateprostitusjonen, mens den skjulte inneprostitusjonen vil øke. Dette kan føre til økt makt til halliker og bakmenn ettersom inneprostitusjon krever større grad av organisering enn gateprostitusjon. Økt avhengighet av halliker og mindre mulighet til å avvise uønskede kunder kan føre til at det blir vanskeligere for de prostituerte å beskytte seg mot vold og overgrep. De prostituertes terskel for å oppsøke helsehjelp og andre hjelpetiltak kan bli høyere. Det er også mulig at en konsekvens av kriminalisering av sexkjøp vil være at de prostituerte i større grad enn i dag vil vegre seg for å anmelde overgrep i strid med andre straffebestemmelser, ettersom de vil ha et ønske om å beskytte egen prostitusjonsvirksomhet mot offentlig oppmerksomhet som en anmeldelse nødvendigvis vil medføre. Dersom et forbud ikke i vesentlig grad vil føre til mindre prostitusjon, og de prostituertes situasjon i tillegg forverres fordi virksomheten i større grad vil foregå i det skjulte, taler dette mot en kriminalisering.

8.4 Kriminalisering kan være et egnet virkemiddel – men ikke alene

Det er problematisk å hevde at et sexkjøp er en nøytral handel mellom likeverdige parter. Det finnes riktignok eksempler på prostituerte som hevder at det er et fritt, selvstendig valg å prostituere seg, at det gir gode inntektsmuligheter og at det er et valg man må få respekt for. Det hevdes av og til at det største problemet for de prostituerte er den sosiale stigmatiseringen og fordømmelsen de blir utsatt for, og at de prostituertes situasjon ville blitt bedre om

⁷⁸ Ot.prp nr. 90 (2003-2004) *Om lov om straff (straffeloven)* kap. 7.5.1.:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/20032004/Otprp-nr-90-2003-2004-/7.html?id=179396>

⁷⁹ Ibid., kap. 7.5.2.3.

prostitusjon ble anerkjent som et hvilket som helst annet yrke. De prostituertes bakgrunn, jf. punkt 2, tyder imidlertid på at prostitusjonen er en siste utvei for personer som i utgangspunktet er i en vanskelig og sårbar situasjon. Norske prostituerte har ofte en bakgrunn med en barndom preget av omsorgssvikt/sekssuelle overgrep. De har ofte dårlig økonomi, lav utdanning, manglende arbeidserfaring og mange er rusavhengige. Utenlandske prostituerte i Norge har også en del felles kjennetegn. Deres situasjon preges av fattigdom/gjeld, lav utdanning, manglende arbeidserfaring, de er ofte ofre for menneskehandel, de har språkproblemer og lite kunnskap om rettigheter og de fleste har økonomiske forpliktelser overfor familie og slektninger i hjemlandet.

Farley (2004) viser til at det er forvirrende at mange prostituerte tilsynelatende gjør dette frivillig. Hun mener at man må se på hvilken sammenheng ”frivilligheten” skjer, og også se sammenhengen med tidligere overgrep. Evnen til å distansere seg og å forsvare overfor seg selv og andre hva man gjør blir nødvendige strategier for å overleve i prostitusjonen.⁸⁰ Andre forskere, bl.a. Høigård og Finstad (1986) støtter dette synet.⁸¹ De sier blant annet: ”Frivillighet forutsetter at det finnes gode, reelle alternativer å velge blant, og at disse alternativene *oppleves* som gode, reelle alternativer.”⁸²

Selv om prostitusjon er et komplekst fenomen, og prostituerte har ulike motiver for å prostituere seg og ulike erfaringer med det, er det liten tvil om at prostitusjon er skadelig og farlig for den enkelte. Det er også vanskelig å forsvare at det skal være tillatt å ”kjøpe” kvinner i et samfunn hvor likestilling mellom kjønnene er et overordnet mål. Ved at samfunnet gjennom lovgivningen tar et tydelig standpunkt til at kjøp av sex er uakseptabelt, kan det forventes at etterspørselen etter prostituerte vil gå ned. Et forbud vil påvirke potensielle kunder som ønsker å være lovlige, eller som frykter å bli stigmatisert som horekunder ved å havne i rettsapparatet. En lov kan også virke holdningsskapende. Redusert etterspørsel vil hindre nyrekruttering til prostitusjon og gjøre Norge mindre lukrativt for menneskehandlere. Menneskehandel med prostitusjonsformål er en stor og voksende industri, knyttet til annen organisert internasjonal kriminalitet som handel med narkotika og våpen. Erfaringen fra Sverige viser at det å kriminalisere kunden og dermed dempe etterspørselen er et effektivt virkemiddel for å avskrekke menneskehandlere som utnytter kvinner og barn fra fattige land. Menn som kjøper sex utgjør etterspørselen som gjør menneskehandelen og prostitusjonen lønnsom.

Et hovedargument mot kriminalisering av sexkjøp er at prostitusjonen ikke vil forsvinne, men bare gå ”under jorden” hvor det blir vanskeligere for politi og hjelpeapparat å ha oversikt. Mesteparten av prostitusjonen foregår imidlertid allerede innendørs. Uansett hvor prostitusjonen foregår, er det nødvendig for de prostituerte å komme i kontakt med kundene. På samme måte som prostituerte, bakmenn og kunder bruker Internett til å opprette kontakt, kan politiet benytte Internett som en overvåkningsarena. Adina Craciunescu, som har undersøkt effektene av det svenske forbudet mot kjøp av sex, sier blant annet følgende om denne problemstillingen:

⁸⁰ Farley, op. cit.

⁸¹ Høigård og Finstad, op. cit., s. 313-315; s. 318-321.

⁸² Ibid., s. 320.

”Precis som presumtiva köpare anser sig polisen ha samma goda möjligheter att komma i kontakt med hallickarna eller de prostituerade och få kunskap om var och när verksamheten försiggår.”⁸³

At prostitusjonen har sosiale årsaker, som fattigdom og rusavhengighet – for den prostituertes del – er det ikke tvil om. Det er imidlertid ikke tilfelle for kundene, jf. beskrivelsen av hvem de prostituerte og kundene er i punkt 2. At de prostituertes problemer må løses med sosialpolitiske virkemidler, kan vanskelig brukes som et argument mot å kriminalisere kunden.

Utgangspunktet er dermed at prostitusjonen er skadelig, den er uforenlig med samfunnets idealer om likestilling mellom kjønnene, og det er i mange tilfeller problematisk å snakke om frivillighet også for prostituerte som ikke er underlagt direkte tvang fra en hallik eller menneskehandler. Argumentet om at prostitusjonen vil ”gå under jorden” er ikke overbevisende. Det er kundene som med sin etterspørsel skaper et marked for prostitusjon og menneskehandel, og det er grunn til å tro at et forbud vil dempe etterspørselen og slik hindre at nye kvinner blir rekruttert til prostitusjon. Dette peker i retning av at kriminalisering av kunder kan være ett bidrag til å redusere prostitusjonen.

Hvis man skal lykkes med å redusere prostitusjonen, vil imidlertid ikke kriminalisering alene være tilstrekkelig. Hvordan et forbud håndheves vil ha betydning for effekten, selv om det også kan argumenteres for at eksistensen av en lov i seg selv gir et fenomen et slags godkjentstempel eller forbudsstempel og dermed setter sitt preg på holdninger. Det er også åpenbart at en kriminalisering, som vil medføre økt kontroll og redusert kundetilfang, vil gjøre situasjonen vanskelig for de som i dag selger sex og er avhengige av inntektene fra prostitusjonen. Situasjonen som bidro til at de begynte å prostituere seg, som fattigdom og dårlige alternativer i arbeidsmarkedet, endres ikke ved at kundene kriminaliseres. Det vil derfor også være nødvendig å tilby alternativer til de som i dag lever av å selge sex. Forutsetningene for at et forbud mot kjøp av sex skal få ønsket effekt drøftes nærmere i punkt 9.

8.5 Er den finske løsningen aktuell?

Justisdepartementet har i sitt høringsforslag valgt å ikke skille mellom ulike grupper av personer som selger sex. Er det en aktuell mulighet å følge Finlands eksempel og begrense forbudet mot kjøp av sex til kjøp fra personer som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet?

Et argument for å innføre et skille mellom ”frivillig” og ”tvungen” prostitusjon er å anerkjenne den prostituertes selvbestemmelsesrett. Videre kan det argumenteres for at det ikke er samfunnets oppgave å regulere en avtale mellom voksne mennesker om kjøp/salg av sex. Selv om det er dokumentert skadevirkninger av prostitusjon uavhengig av bakgrunnen for prostitusjonen, er det forskjell på å bli tvunget til å selge sex og å selv velge dette som inntektskilde, selv om alternativene kan være få og dårlige.

Dersom man tar utgangspunkt i at all prostitusjon er skadelig (både for den enkelte og for samfunnet) og dermed uønsket, gir det imidlertid liten mening å innføre et skille mellom

⁸³ Craciunescu, op. cit., s. 62.

”frivillig” og ”tvungen” prostitusjon. Et generelt forbud markerer at kjøp av sex er uakseptabelt, uansett hva som er årsakene til at den enkelte selger sex.

Å begrense rekkevidden av forbudet til å kjøpe sex av personer som er ofre for menneskehandel eller hallikvirksomhet, vil dessuten kunne føre til problemer for den som skal overholde loven. Den enkelte sexkjøper kan ikke skille mellom kvinner som er underlagt tvang og utnyttelse fra halliker og bakmenn og de som opererer på selvstendig grunnlag. For menneskehandlere og halliker er det nødvendig at den prostituerte overfor kundene gir inntrykk av å selge sex frivillig. For potensielle kunder vil det enkleste være et regelverk som ikke skiller mellom ulike grupper personer som selger sex.

9. VIL ET FORBUD MOT KJØP AV SEX VÆRE EFFEKTIVT?

9.1 Avgrensingsproblemer

Et forbud mot kjøp av sex vil åpenbart ha avgrensingsproblemer. Det vil være en rekke grensetilfeller hvor gaver eller goder gis som mer eller mindre direkte gjenytelse for seksuell omgang. I høringsnotatet fra Justisdepartementet foreslås det at andre typer vederlag enn penger vil være omfattet av forbudet. I Sverige er det et vilkår at den seksuelle forbindelsen må være ”tillfällig”. Dette er ment å avgrense mot faste parforhold, men ikke mot faste kundeforhold. Dette reduserer kanskje avgrensingsproblemet noe, men det vil likevel være mange tilfeller som befinner seg i lovens grenseland. Et forbud bør avgrenses tydelig mot lovlige handlinger.

9.2 Bevisproblemer og muligheter for å omgå forbudet

At det er bevismessige problemer knyttet til et forbud er også åpenbart. Det kan være vanskelig å bevise at det har vært en seksuell forbindelse og at det har vært betalt eller avtalt betaling for den seksuelle omgangen. Dersom kunden og den prostituerte nekter for dette, vil det være vanskelig for påtalemyndigheten å bevise straffeskyld.

Ettersom mye av kontakten mellom prostituerte og kunder foregår over Internett og mobiltelefon, vil det ofte finnes elektroniske spor. I Justisdepartementets høringsnotat reises spørsmålet om politiet i saker om kjøp av seksuelle tjenester burde gis adgang til kontroll av kommunikasjonsanlegg etter straffeprosessloven § 216 b. Det må understrekes at denne bestemmelsen i straffeloven ikke gir politiet tillatelse til avlytting. Bestemmelsen gir adgang til å innhente trafikkopplysninger, dvs. opplysninger om hvem som har kommunisert med et gitt telefonnummer/e-postadresse. Ifølge Justisdepartementet kan det hevdes at kontroll av kommunikasjonsanlegg vil være særlig effektivt i forhold til denne typen lovbrudd, men departementet fremmer ikke forslag om adgang til slik kontroll. Det blir ikke nærmere begrunnet i høringsnotatet hvorfor dette ikke foreslås. Det er imidlertid åpenbart at kommunikasjonskontroll innebærer inngrep i personvernet. Det vil også trolig være telefon- og e-postkommunikasjonen til selgerne som eventuelt vil bli gjenstand for kontroll, dvs. at kontrollen vil ramme de som ikke foretar seg noe straffbart.

9.3 Håndheving

For at et forbud skal få tilsiktet effekt, er effektiv håndheving på både ute- og innemarkedet en forutsetning. Betydningen av effektiv håndheving påpekes også i Justisdepartementets høringsnotat, men det sies ikke noe konkret om hvilke økonomiske og administrative konsekvenser forslaget har.

Da den svenske sexkjøpsloven trådte i kraft i 1999 fikk politiet øremerket 7 millioner kr årlig fram til 2003 for å håndheve loven. I 2003 øremerket den svenske regjeringen 30 millioner kr til arbeid mot menneskehandel for perioden 2004-2006. Ressurser til håndheving av forbudet mot sexkjøp inngikk i dette beløpet. De økte ressursene førte til at noen politidistrikt etablerte egne prosjekt/grupper og satte inn til dels store ressurser på håndheving av loven.⁸⁴

I Finland opplever politiet det som en begrensning at det ikke har vært avsatt ekstra ressurser til å håndheve det nye forbudet.

Uten ekstra ressurser til håndheving av et nytt forbud, vil effekten av forbudet trolig begrense seg til å rydde gatene for den åpenlyse prostitusjonen. Det må også settes av ressurser til å følge opp sakene i rettsapparatet. Videre blir det viktig at politi, påtalemyndighet og domstoler får nødvendig kompetanse til å kunne håndheve loven.

9.4 Tiltak for å få prostituerte ut av prostitusjonen

Det er ikke realistisk å forvente at et forbud mot kjøp av sex vil føre til at prostitusjon forsvinner, men det er grunn til å forvente at det vil redusere etterspørselen. Dersom det ikke settes inn hjelpetiltak, vil bortfall av inntekt og økt kontroll føre til en forverret situasjon for de som i dag får sin inntekt av å selge sex. Hensikten med et forbud er ikke å hjelpe de som er prostituerte i dag, men å redusere prostitusjonen. Det vil ikke være mulig å begrense prostitusjon og handel med kvinner uten å ramme prostitusjonsvirksomheten. Dette vil oppleves som vanskelig for de prostituerte. Flere organisasjoner og personer som ivaretar prostitueres interesser har på denne bakgrunn gått mot kriminalisering av kjøp av sex. Det er derfor avgjørende at et forbud suppleres av tiltak som kan hjelpe de prostituerte til å komme ut av prostitusjonen.

Justisdepartementets høringsnotat viser til Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009). Det er viktig å gjennomføre tiltakene i handlingsplanen. Innsatsen for å avdekke menneskehandel bør økes ved at bakmennene straffes og gevinsten fra handelen inndras. Noen av de utenlandske prostituerte kan ha rett på opphold i Norge, og de vil uansett ha omfattende hjelpebehov. De som returneres til hjemlandet eller til et annet land må sikres en trygg retur og hjelp som er behovstilpasset og effektiv, slik de ikke tvinges til å fortsette å prostituere seg i et annet land.

Det er også viktig at det gis tilbud til prostituerte som ikke er utsatt for menneskehandel. Ulike grupper av prostituerte vil ha ulike hjelpebehov. Det må avklares hvem som har det økonomiske ansvaret for rehabilitering av prostituerte. Det vil være nødvendig med en rekke

⁸⁴ *Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer*, op. cit., kap. 3.7.4.1.

tiltak for å gi kvinnene alternativer til prostitusjonen. Tiltakene må ha et langsiktig perspektiv. Rusbehandling, arbeidstrening, skolegang, hjelp til jobbsøking, helsehjelp, hjelp til bolig og økonomisk planlegging vil være sentrale behov. Gateprostituerte og inneprostituerte vil trolig ha ulike behov. Det samme gjelder menn og ungdom som prostituerer seg. Den oppsøkende virksomheten i prostitusjonsmiljøene, også i innemarkedet, må styrkes.

Om det ikke settes av tilstrekkelige ressurser over lang tid til ulike typer støttetiltak forprostituerte, vil loven sannsynligvis ha liten effekt utover å flytte gateprostituasjonen til andre arenaer.

Informasjon rettet mot allmennheten og potensielle kunder vil være et viktig supplement til loven. Som ledd i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2005-2008) lanserte Barne- og likestillingsdepartementet i 2006 en treårig informasjonskampanje om sammenhengen mellom prostitusjon og menneskehandel. Målgruppene er allmennheten og sexkjøpere/potensielle kjøpere. Målet er å hindre førstegangskjøp og å stoppe fortsatt etterspørsel hos de som allerede har kjøpt sex. Opplæringstiltak bør rettes mot skoleelever, studenter og vernepliktige i førstegangstjeneste. I Sverige har det vært gjennomført holdningskampanjer i tilknytning til loven, og det er stor oppslutning om den.

Det bør vurderes om det også er nødvendig å opprette hjelpetjenester/behandlingstilbud for kunder for å få dem til å slutte å kjøpe sex. Smette (2003)⁸⁵ stiller følgende spørsmål: Trenger kunder hjelp, vil de ha hjelp og er det en samfunnsoppgave å yte hjelp til denne gruppa? Smette sier at norsk forskning tyder på at en relativt liten del av kundene står for en relativt stor del av det totale antallet sexkjøp, og at en dermed kan oppnå mye med tiltak for en relativt liten gruppe. I denne gruppa av vanekjøpere er det ifølge Smette mange som kommer inn under det som kan defineres som en seksuell avhengighetsproblematikk. Samtidig påpeker hun at man ikke vil nå alle sexkjøpere med et slikt tiltak, fordi ikke alle vil definere seg som hjelpetrengende. Også annen forskning på kunder viser at noen kunder opplever sexkjøpene som et problem eller en avhengighet, de har dårlig samvittighet overfor partneren og overfor kvinnene i prostitusjonen, de synes at de bruker for mange penger på sexkjøpene og ønsker å slutte med å kjøpe sex. Disse kundene vil kanskje kunne ha nytte av hjelpetiltak.⁸⁶ På den annen side vil det være mange kunder som ikke ønsker hjelpetiltak eller rådgivningstilbud. Man kan også stille spørsmål ved om samfunnet skal bruke penger på slike prosjekter. Smette (2003)⁸⁷ og Kippe (2004)⁸⁸ beskriver ulike kunderettede tiltak som har vært gjennomført i Norge og andre land.

10. KONKLUSJON

Kriminalisering vil på sikt kunne bidra til å endre holdninger til kjøp av sex, føre til reduksjon i etterspørselen og gjøre det vanskeligere for menneskehandlere å etablere seg i Norge. Et forbud vil ha en viktig symboleffekt om at kjøp av sex er uakseptabelt i et likestilt samfunn. Mindre etterspørsel vil gjøre det mindre lukrativt å selge sex, slik at færre mennesker blir rekruttert til

⁸⁵ Smette, op. cit., kap. 8.

⁸⁶ Prieur og Taksdal, op. cit.; Kippe, op. cit.

⁸⁷ Smette, op. cit.

⁸⁸ Kippe, op. cit.

slik virksomhet. Erfaringene fra Sverige tyder på at begrensning av etterspørselen ved å kriminalisere sexkjøperen er et effektivt virkemiddel i kampen mot menneskehandel.

For at forbudet skal bli mer enn en symbollov, er det nødvendig med både ekstra ressurser til håndheving og omfattende og målrettede hjelpetiltak for prostituerte. Håndhevingen må rettes både mot ute- og inneprostitusjon. En systematisk plan for hjelpetiltak overfor prostituerte – både norske og utenlandske, de som opererer i innemarkedet og de som jobber på gaten – bør iverksettes for å komplettere lovforbudet. Uten effektiv håndheving både av forbudet mot sexkjøp og av forbudene mot menneskehandel og hallikvirksomhet, kombinert med hjelpetiltak for de som i dag selger sex, er det fare for at et forbud mot kjøp av sex vil gjøre situasjonen enda verre for utsatte og sårbare kvinner (og menn) i prostitusjonen. Hjelpetiltakene som iverksettes må differensieres etter ulike gruppers behov. Det er også viktig å styrke det internasjonale arbeidet mot menneskehandel.

Ettersom et forbud i seg selv trolig vil ha mindre betydning, kan det hevdes at man like gjerne kan satse på sosiale hjelpetiltak og forebygging alene, og at et forbud egentlig er overflødig. Et lovforbud vil imidlertid trolig lette det samfunnsforebyggende arbeidet mot prostitusjon. Kriminalisering vil gi et tydelig signal om at kjøp av sex er utnytting av andre mennesker, og ikke akseptert i det norske samfunnet.

KILDER:

Ahlgren, John: Samtale med [senior kriminalkonstabel...], Helsingfors 20. november 2007.

Brottsbalk (1962:700) [Den svenske straffeloven]:
<http://www.notisum.se/rmp/sls/lag/19620700.HTM>

Craciunescu, Adina: *Människohandel för sexuella ändamål i Sverige – har den svenska sexköpslagen påverkat utvecklingen?* Magisteruppsats i Europakunskap. Göteborgs Universitet, 2005.
http://www.kvinnefronten.no/Tema_politikk/Vold_mot_kvinner/1217/Sexkopslagen_inverkan_pa_manniskohandel_i_Sverige_av_Adina_Craciunescu.pdf

Dagbladet 20. april 2007: ”- Norge perfekt for sexhandel”.
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/04/20/498295.html>

Farley, Melissa: *”Bad for the Body, Bad for the Heart”: Prostitution Harms Women Even if Legalized or Decriminalized.* Violence against women, Vol. 10 No. 10, October 2004.
<http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon/prostitution%20harms%20women...%20m.%20farley%202004.pdf>

Folkehelseinstituttet: Ny seksualvaneundersøkelse. 2003.
http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5583&MainArea_5661=5583:0:15,1359:1:0:0::0:0&MainLeft_5583=5544:41136::1:5784:1::0:0

Förbud mot köp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året. BRÅ-rapport 2000:4.
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=00032311075.pdf&url=/dynamaster/file_archive/050120/7655d33346f1764d5c5c5e1e876b1220/0032311075.pdf

Hufvudstadsbladet 28. oktober 2007: ”Sexköpslagen måste skrivas om, igen”:
<http://www.hbl.fi/text/ledare/2007/10/28/d7031.php>

Høigård, Cecilie og Liv Finstad: *Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet.* Oslo, 1986.

Kippe, Elin: *Kjøper ”ekte mannfolk” sex? En studie av 20 menn som kjøper seksuelle tjenester.* 2004.
http://proserteret.no/index.php?option=com_content&task=view&id=244&Itemid=60

Kännedom om prostitution 2003. Socialstyrelsen, 2004.
<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/3F62D3F4-F416-41FB-9392-38472BFBC89/2432/200413120.pdf>

Kännedom om prostitution 2007. Socialstyrelsen, 2007.
http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/2549E8A3-2766-452B-9118-C51335AA779B/9430/200713148_rev.pdf

Lagutskottets betänkande LaUb 10/2006 rd [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel og menneskesmugling til FN-konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet, samt forslag til endringer i straffeloven og ordensloven]. Finland.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/laub_10_2006_rd_p.shtml

- Lagutskottets utlåtande LaUU 9/2007 rd. Berättelse om regeringens åtgärder under år 2006.*
Finland. http://www.riksdagen.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lauu_9_2007_p.shtml
- Mannlig prostitusjon:* http://www.sexhandel.no/index.cfm?kat_id=2&subkat_Id=90
- Människohandel för sexuella och andra ändamål. Lägesrapport 9, Rapport 2007:6.*
Rikskriminalpolisen.
http://www.polisen.se/mediaarchive/4347/3474/4637/Manniskohandel_Lagesrapport_%209_rkp.pdf
- Nettavisen 26. september 2005: "Prostituerte herjer fritt":
<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article463350.ece>
- Nettavisen 11. mai 2006: "Vil stoppe horeinvasjonen":
<http://www.nettavisen.no/innenriks/article634930.ece>
- Nettavisen 12. desember 2006: "Barn tvinges til sexsalg i Oslo".
<http://www.nettavisen.no/ioslo/article831825.ece>
- Nettavisen 27. november 2007: "- Norge senter for menneskehandel".
<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article1463443.ece>
- Nettavisen 19. desember 2007: "Prostituert tok balletak på politiker":
<http://pub.tv2.no/nettavisen/innenriks/article1501769.ece>
- Nettverk i nord mot prostitusjon og vold: Hefte utgitt med støtte fra Barne- og familiedepartementet, 2005: <http://roedt.no/bilder/Brosjyre-kriminalisering-horekunder.pdf>
- Nord, Anders og Tomas Rosenberg: *Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution.* Polismyndigheten i Skåne, 2001. http://www.polisen.se/mediaarchive/4347/3473/Rapport_sexkop.pdf
- Norli, Bjørg: *Utenlandsk prostitusjon i Oslo. Pro Sentrets kunnskap og erfaringer.* Oslo, 2006.
<http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon/utenlandsk%20prostitusjon%20i%20oslo,%202005.pdf>
- Ordningslag 27.6.2003/612 [Den finske ordensloven]:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030612>
- Ot.prp nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/20032004/Otprp-nr-90-2003-2004-.html?id=179300>
- Prieur, Annick og Arnhild Taksdal: *Å sette pris på kvinner. Menn som kjøper sex.* Oslo, 1989.
- Pro Sentrets årsrapport for 2006.
<http://prosentret.no/images/stories/aarsrapporter/aarsrapport%202006.pdf>
- Pro Sentrets årsrapport for 2007.
<http://www.prosentret.no/images/stories/aarsrapporter/hele%20rapporten.pdf>
- Prostitusjon i Kristiansand.* Kartleggingsrapport, januar 2008.
<http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon/prostitusjon%20i%20kristiansand%5b1%5d.pdf>
- Prostitution och människohandel.* Faktblad. Det svenske Näringsdepartementet, april 2005.

- Regeringens proposition Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid.* Sverige.
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/22/66/5406e038.pdf>
- Regeringens proposition Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning.* Sverige.
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/36/68/2f3b2ea1.pdf>
- Regeringens proposition RP 221/2005 rd* [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel og menneskesmugling til FN-konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet, samt forslag til endringer i straffeloven og ordensloven]. Finland. <http://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2005/20050221.pdf>
- Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009).*
http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/planer/2006/Regjeringens-handlingsplan-mot-menneskeh.html?id=457852
- Riksdagens svar RSv 93/2006 rd* [om godkjenning av tilleggsprotokoll om menneskehandel og menneskesmugling til FN-konvensjonen om grenseoverskridende organisert kriminalitet, samt forslag til endringer i straffeloven og ordensloven]. Finland. http://www.riksdagen.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/rsv_93_2006_rd_p.shtml
- Sexhandeln har minskat.* Apropå 1/2002.
http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=243&module_instance=12
- Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer.* Rapport fra Arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester. Avgitt til Justis- og politidepartementet 8. oktober 2004.
http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/rapporter_planer/rapporter/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland.html?id=278400
- Sexköpare blundar f r trafficking.* Apropå 3/2006.
http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=764&module_instance=12
- Skilbrei, May-Len: *Norsk prostitusjonskontroll på 1990-tallet.* Kritisk Juss nr. 1 1999, s. 59-74.
- Skilbrei, May-Len, Marianne Tveit og Anette Brunovskis: *Afrikanske drømmer på europeiske gater. Nigerianske kvinner i prostitusjon i Norge.* Fafo-rapport 525, 2006.
<http://www.faf.no/pub/rapp/525/525.pdf>
- Smette, Ingrid: *Den seksuelle slavestand? Ein rapport om kundar i prostitusjonen.* Pro Sentret 2003.
<http://www.prosentret.no/images/stories/kunder/den%20seksuelle%20slavestand.pdf>
- Stolen smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe.* The London School of Hygiene and Tropical Medicine, 2006. <http://www.lshtm.ac.uk/hpu/docs/StolenSmiles.pdf>
- Strafflag 19.12.1889/39 [Den finske straffeloven]:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=strafflag>
- Straff rel gganden efter hovudbrott  ren 1995-2006.* Statistikk fra Brottf rebyggande rådet (BRÅ):
http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=5&name=/statistik/410/420La_10ar.xls&url=/statistik/410/420La_10ar.xls

Ungdom som selger eller bytter sex. En faglig veileder til hjelpeapparatet. NOVA, 2006.
http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon_mindrearige/ungdom%20som%20selger%20eller%20bytter%20sex,%20veileder%20nova%202006.pdf

Ungdomsundersøkelsen. Hovedrapport 2005. Trondheim kommune, 2006.
http://www.prosentret.no/images/stories/prostitusjon_mindrearige/ungdomsundersokelsen,%20trondheim%202005.pdf

VG 8. juli 2002: "Flom av prostituerte til Oslo":
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=7837575>

VG 12. juni 2006: "Ullevål horeby": <http://www.stoppmenneskehandel.no/pdf/ullehaal.pdf>.

VEDLEGG: PÅGÅENDE FORSKNINGSPROSJEKTER

Fafo: Prostitusjonsmarkedet i Norge

I forbindelse med regjeringens kommende lovforslag om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester, skal forskningsstiftelsen Fafo kartlegge prostitusjonsmarkedet i Norge. Kartleggingen skal være ferdig høsten 2008. Målet er at kartleggingen skal danne grunnlag for å evaluere straffebudet om å kriminalisere kjøpet av seksuelle tjenester etter at det har virket noen år. Fafo skal blant annet kartlegge:

- Omfanget av prostitusjon, dvs. antallet personer som tilbyr seksuelle tjenester på gatemarkedet og innemarkedet.
- Organiseringen av prostitusjonsmarkedet, herunder de prostituertes avhengighet av en tredjepart (hallikvirksomhet, menneskehandel).
- De prostituertes oppfatning av sin egen livssituasjon, herunder sosiale og økonomiske vilkår, og utsatthet for vold.

NIKK: Prostitusjon i Norden

Nordisk institutt for kunnskap om kjønn (NIKK) gjennomfører på oppdrag for Ministerrådet for likestilling et prosjekt om prostitusjon i de nordiske landene. Prosjektperioden er 1. august 2007 til 31. juli 2008. Hovedformålet med prosjektet er å undersøke omfanget av prostitusjon og menneskehandel i de nordiske landene. Lovgivningen i de ulike landene vil bli studert, samt metodene som brukes for å bekjempe prostitusjon og menneskehandel. Lovgivningens og metodenes effektivitet vil bli undersøkt. Kvinners og menns holdninger til kjøp av seksuelle tjenester skal også kartlegges og analyseres. Forskere fra alle de nordiske landene deltar i prosjektet. Mer informasjon om forskningsprosjektet finnes på NIKKs nettside:

<http://www.nikk.uio.no/forskning/nikk/prostitution/index.html>

ISBN-978-82-8196-019-0

ISSN 1890-2537